

Andragogika a její komparace v rámci andragogických pracovišť České republiky

Lenka Kadavová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka KADAVOVÁ**
Osobní číslo: **H10304**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů
v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Andragogika a její komparace v rámci
andragogických pracovišť České republiky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti andragogiky, komparativní andragogiky a kompetencí andragoga.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím obsahové analýzy.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. Andragogický slovník. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.

VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.

BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. Základy andragogiky. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7.

BENEŠ, Milan. Idea vzdělávání v dnešní společnosti. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-40-8.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **22. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 22. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28. 04. 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce představuje andragogiku jako humanitní vědu o edukaci dospělých a andragogiku jako rozvíjející se studijní obor v České republice. Teoretická část je zaměřena na andragogiku jako vědu zabývající se člověkem a pro člověka. Vysvětluje základní vymezení andragogiky a její pojetí. Představuje univerzitní andragogická pracoviště České republiky, jejich studijní obory, tak jak jsou realizovány na českých univerzitách a přináší přehled o publikační a vědecké činnosti jejich andragogických odborníků. Výzkumná část práce se zabývá realizovaným andragogickým výzkumem v rámci České republiky a jeho výstupů pro praxi.

Klíčová slova: andragogika, komparativní andragogika, vzdělávání dospělých, pracoviště andragogiky, publikace andragogiky.

ABSTRACT

The bachelor thesis introduces the andragogy as humanities science of adult education and the andragogy as an emerging field of study in the Czech Republic. The theoretical part is focused on the andragogy as the science of man and for man. It explains the basic definition of adult education and its concepts. The thesis introduces the andragogical workplaces at czech universities and their fields of study, as they are implemented at Czech universities and provides an overview of publications and scientific activities of andragogical experts. The research part is focused on the realized andragogical research in the Czech Republic and its outcomes in practice.

Keywords: andragogy, comparative andragogy, adult education, centres of andragogy, publications of andragogy.

Děkuji panu docentu PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za otevřený a vstřícný přístup, za jeho cenné rady a připomínky, kterými přispěl při vedení této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ANDRAGOGIKA	11
1.1 ANDRAGOGIKA JAKO VĚDA	11
1.2 ANDRAGOGIKA A JEJÍ ZÁKLADNÍ POJMY.....	113
1.3 ANDRAGOGICKÉ SUBDISCIPLÍNY	124
1.4 ANDRAGOGICKÝ VÝZKUM A JEHO METODY	128
2 AKADEMICKÁ ANDRAGOGICKÁ PRACOVNÍŠTĚ V ČESKÉ REPUBLICĚ	211
2.1 UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE.....	211
2.2 UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA	21
2.3 UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI	214
2.4 MASARYKOVA UNIVERZITA	216
2.5 OSTRAVSKÁ UNIVERZITA	217
2.6 UNIVERZITA TOMÁŠE BATI.....	217
3 ANDRAGOGICKÉ OSOBNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY	29
3.1 ROZDÍLNÉ POJETÍ ANDRAGOGIKY V ČR	29
3.2 NEJVÝZNAMĚJŠÍ OSOBNOSTI ČESKÉ ANDRAGOGIKY.....	21
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 PŘINÁŠÍ ANDRAGOGICKÝ VÝZKUM V ČESKÉ REPUBLICĚ POZNATKY APLIKOVATELNÉ DO PRAXE ?	42
4.1 CÍL KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	42
5 OVĚŘENÍ A REALIZACE VÝZKUMU	424
6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	42
6.1 VÝSLEDKY VÝZKUMU	55
6.2 ODPOVĚDI ANDRAGOGICKÝCH OSOBNOSTÍ.....	57
ZÁVĚR	599
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	611
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	633

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je *Andragogika*, v dnešní době dynamicky se rozvíjející studijní a vědní obor, zabývající se vzděláváním dospělých ve všech jeho aspektech. Andragogika a její progresivnost je dána stále se rozšiřující poptávkou po vzdělanosti dnešní civilizace, a to v návaznosti na stále se zvyšující požadavky kvalifikovanosti pracovníků různých stupňů „výrobního“ procesu na ose – dělník – manažer. I proto je dnes vzdělávání dospělých, ať už formální, neformální či informální často diskutovaným tématem nejen v české, evropské, ale i světové populaci, což se odráží v nabídce možností realizace dalšího vzdělávání, ale promítá se také do nabídky studijních oborů, které připravují odborníky na tuto problematiku.

V první části práce se zaměřujeme na teoretické uvedení Andragogiky – vědy o edukaci dospělých, na základě studia související literatury, a to na úrovni základního, nikoliv podrobného, seznámení se s tímto vědním oborem v jeho základních aspektech a pojmosloví. Snahou práce není přinést ucelený přehled o tomto vědním oboru, ale nastínit rámec andragogické vědy. Zároveň v této části představujeme andragogiku jako studijní obor, tak jak je dnes realizován na českých univerzitách v rámci bakalářského, magisterského a doktorského, denního i kombinovaného studia, ať už na pracovištích, kde je tento obor přednášen jako samostatně stojící nebo, kde je studium propojeno s příbuznými obory, které dotvářejí rámec studia. Cílem této části práce je ucelený přehled o aktuální studijní nabídce tohoto oboru v prostředí českého vysokého školství. V první části práce se dále zaměřujeme na představení nejvýznamnějších českých andragogů, jejich vědeckého zaměření a publikační činnosti.

Praktická část práce je zaměřena na zodpovězení otázek týkajících se andragogicky zaměřených projektů výzkumu, a to kvalitativním šetřením projektů realizovaných v rámci České republiky v minulých letech.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ANRAGOGIKA

Pojmenování andragogika vychází z řeckého výrazu „anér“ či „andros“, které vyjadřuje „muž“ a „gogein“ či „ago“ s významem „vést“, na základě jejich spojení se dá tedy pojem andragogika přeložit jako „vedení mužů“, avšak z dnešního pohledu je toto pojmání zaměřené na vzdělávání pouze mužů překonané. (Palán, 2002, s. 16)

1.1 Andragogika jako věda

Andragogika je vědním a studijním oborem, zaměřujícím se na všechny stránky vzdělávání dospělých. O andragogice se často hovoří o mladé vědě, která se teprve konstituuje, hledá své místo v systému věd a není jednoznačně vymezena. (Palán, Langer, 2008).

Dle Beneše je dnes andragogika vědou zabývající se především „doprovázení člověka při jeho cestě za vzděláním, poznáním a pochopením světa“ (Beneš, 2003, s. 13). Jako vědu o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se personalizací, socializací a enkulturací ji charakterizuje Bednaříková. (Bednaříková, 2006). J. Průcha a kol. (2009, s. 18) vymezuje andragogiku jako „teorii vzdělávání dospělých, která se vyvíjí jako samostatný obor vedle klasické (školské) pedagogiky. Andragogika má interdisciplinární charakter (čerpá z psychologie, sociologie, ekonomie, teorie profesí aj.), vědecky se rozvíjí od 60 let na vysokých školách, má svou infrastrukturu, odborné časopisy, konference, aj...“

Andragogika je věda, které se do značné míry „vyčítá“ její eklecticismus, tedy přebírání poznatků z jiných věd, a to především pedagogiky, psychologie, filozofie, sociologie, antropologie, v neposlední řadě také ekonomie a personálního managementu, na jejich základě se systematizuje a konstituuje. V důsledku toho hovoříme o andragogice jako o vědě interdisciplinární, transdisciplinární a multidisciplinární. I přes všechna úskalí svého postavení je dnes andragogika samostatně stojící vědou mezi vědami a společně s pedagogikou a gerontagogikou ji řadíme k vědám o výchově jedince. V rámci edukace dospělých provádí výzkum, zkoumá její vývoj, funkce, pravidla a mechanismy. Zaobírá se otázkami spojenými s teorií a praxí vzdělávání dospělých. Na základě vědeckých poznatků předkládá vlastní výzkumné závěry, které dále aplikuje do praxe. V procesech socializace dospělého se zaměřuje na praxi a objektivní vzdělávací kroky. Ve své podstatě andragogika řeší vzdělávací potřeby dospělého jedince v průběhu, z ekonomického hlediska, aktivního života. K dospě-

lému jedinci přistupuje jako k individuální bytosti, kdy bere ohled na jeho interakci se sociálním prostředím a jemu přiřazených rolí.

Andragogická věda, s ohledem na svůj vlastní status na poli věd, je vědou vnitřně strukturovanou, což vychází právě z její interdisciplinarity a těsnému vztahu s řadou humanitních věd. Andragogiku členíme na základní a aplikované subdisciplíny. Vzhledem k tomu, že se česká andragogika konstitovala v těsném spojení s andragogikou slovenskou, uvádím dvě dělení andragogických disciplín.

Průcha a Veteška vymezují andragogické disciplíny:

1. **základní disciplíny** – obecnou andragogika, komparativní andragogika, dějiny andragogiky a androdidaktika,
2. **aplikované disciplíny** – personální andragogika, sociální andragogika, speciální andragogika, kulturní andragogika a gerontagogika. (Průcha, Veteška 2012, s. 30)

Oproti tomu rozdělení slovenským pohledem. Prusáková definuje základní andragogické disciplíny:

1. **systematickou andragogiku**
2. **teoretické disciplíny** – historie vzdělávání dospělých a andragogického myšlení, teorii vzdělávání dospělých (androdidaktiku), teorii výchovy dospělých a komparativní andragogiku
3. **aplikované disciplíny** – profesní andragogiku, sociální andragogiku a kulturně osvětovou andragogiku. (Prusáková, 2005, s. 19)

Charakter andragogické vědy lze dle Bartoňkové a Šimka (2002, s. 29-30) vystihnout jako vědu:

- **aplikovanou** – sloužící v oblasti společenských vztahů, na základě formulovaných společenských potřeb,
- **induktivní** – pracuje na základě vyhledání problému, jeho následné identifikaci a přechodu do praxe,
- **normativní** – formuluje cíle, kterých je třeba dosáhnout, formuluje prostředky a metody k dosažení cílů.

Transdisciplinární – andragogika prochází napříč příbuznými vědami, jejichž poznatky využívá, čímž rozvíjí své vědecké poznání.

1.2 Andragogika a její základní pojmy

Každá vědní disciplína má své základní pojmy, tedy jednoznačně vymezené názvy jevů a věcí se kterými bude v rámci vědního oboru pracováno. S ohledem na potřebu jednoznačné terminologie používané v rámci andragogické vědy, je nutné si základní andragogické pojmy vymežit tak, jak jsou v rámci vědy používány a chápány, protože jsou základem vědních teorií, vědních konstrukcí a myšlenkových pochodů.

DOSPĚLÝ – VÝCHOVA – VZDĚLÁVÁNÍ jsou základní pojmy andragogiky a v rámci integrální andragogiky (viz olomoucké pojetí) jsou tyto pojmy rozšířeny o PÉČI.

Dospělý (dospělost) je jedním ze základních andragogických pojmů, který není jednoznačně definován, a to z důvodů, že na pojem je nahlíženo z mnoha hledisek, jako z hlediska psychologického, sociálního, ale i legislativního. Pro andragogické pojetí je dospělý objektem, jež je **sociálně, psychicky, biologicky a ekonomicky zralý a vyspělý a absolvoval minimálně základní vzdělání**. Dle Příhody z hlediska vývojové psychologie je dospělost stav, kdy „živočich“ doroste do konečné velikosti a síly pro výkon samostatných činností. Dospělost z tohoto hlediska dělíme na 3 životní období, a to 20-30 let mladší dospělost (mecitma), 30-45 let střední dospělost (adultium) a 45-60 let starší dospělost (interviewium), ovšem vymezení funkčnosti se liší dle jednotlivých autorů. Jochmann charakterizuje dospělost jako ukončení vývoje v dimenzi somatické, psychické a sociální. Dle legislativního rámce je dospělý definován jako pasivní (od 18 let) a aktivní (od 21 let). (Palán, 2002, s. 51 – 52)

Výchovu lze i přes její nejednoznačné vymezení vždy charakterizovat jako vzájemné působení vychovatele na vychovávaného a jeho formování k jeho obrazu. V současné době lze pojem výchova charakterizovat jako:

- cílevědomou soustavu činností zaměřenou na trvalé utváření osobnosti člověka, jež formuluje základní osobnostní znaky jako názory, přesvědčení, postoje, city,...
- synonymní pojem k pojmu vzdělávání, nebo jako pojem nadřazený či podřízený

- pojem zastřešující pojem sociální učení, pod kterým je začleněno i nezáměrné a nahodilé působení nejrůznějších sociálních vlivů, adaptační a socializační proces.

Vzdělávání lze charakterizovat jako proces záměrného zprostředkovávání a aktivního utváření a přijímání vědeckých a technických vědomostí, intelektuálních a praktických dovedností a zkušeností. Vytváření etických rysů a vlastních zájmů a postojů. „Je procesem utváření osobnosti, individualizací společenského vědomí.“
Vzdělávání lze také chápat jako rovinu diferencované činnosti vzdělávacích institucí. Vzdělávání dospělých je tedy pojem zahrnující veškeré aktivity vzdělávání v rámci, jak školského systému, tak jako „další“ vzdělávání.

Péči lze charakterizovat jako vytváření podmínek, a to především sociálních a psychologických pro výchovu, vzdělávání, seberealizaci a existenci člověka nebo jako činnost zaměřenou k ochraně, vedení a pomoci. Oblast péče o dospělé je zaměřena především na cílové nebo rizikové skupiny, a to s ohledem na skutečnost, že základní andragogické pojmy jsou rozšířeny o pojem péče, právě v ohledu na integrální pojetí andragogické vědy. (Palán, 2003, s. 9 - 12)

1.3 Andragogické subdisciplíny

Historie vzdělávání dospělých a andragogického myšlení

Historie andragogiky je jednou ze základních andragogických disciplín, která svým zaměřením zkoumá historický vývoj vzdělávání dospělých ve všech svých aspektech, zkoumá vývoj vzdělávání v kontextu nejen historických souvislostí, ale také kulturních a národních odkazů, vývoj vzdělávacích institucí, přístup k učení dospělých. „Historie vzdělávání dospělých odkrývá společensko-ekonomické, kulturní a civilizační souvislosti vývoje vzdělávání dospělých“ (Prusáková, 2005, s. 17)

Teorie vzdělávání dospělých – androdidaktika

Teorie vzdělávání dospělých je andragogickou disciplínou zabývající se teorií výuky dospělých. Vzhledem k jejímu zaměření na obecná řešení v oblasti vzdělávání dospělých, jejím předmětem je formulace vzdělávacích cílů, metod a forem vzdělávání, můžeme na androdidaktiku pohlížet jako na specifickou podskupinu obecné didaktiky, ze které ve značné míře vychází, ovšem za dodržení respektujících principů k dospělému účastníku vzdělávání, a to v jeho potřebách vycházejících nejen z věku, zdravotního stavu a aktuál-

ních informačních potřeb, ale také rychlé aplikovatelnosti v praktické využitelnosti. (Palán, 202, s. 19)

Komparativní andragogika

Komparativní andragogika je samostatnou vědní disciplínou v systému andragogických věd. Vzhledem ke krátké životní dráze andragogiky v našem prostředí není tato věda dosud přesně teoreticky a metodologicky ukotvena, avšak jejím základním posláním je analýza a srovnávání jednotlivých vzdělávacích systémů, na poli domácím i mezinárodním. Systémy vzdělávání porovnává nejen na úrovni andragogických pracovišť, ale i andragogických osobností. Srovnávací andragogika vychází z poznatků srovnávací pedagogiky, která je u nás šířeji rozpracována a aplikována v teorii i praxi. Na základě interpretace výsledků srovnávacích procesů přispívá k pochopení důsledků vzdělávání a jeho přínos pro vzdělanostní úroveň společnosti. (Palán, 202, s. 98)

Personální andragogika

Personální andragogika je andragogickou disciplínou zabývající se rozvojem a péčí o lidské zdroje v rámci socializačních procesů učení a vzdělávání. V podstatě formuluje a konstituuje podmínky k seberealizaci a motivaci jedince ve vztahu k práci, avšak do tohoto vztahu zahrnuje i vztahy jednotlivých subjektů na úrovni jedinec-firma, jedinec-práce, jedinec-jedinec a jedinec skupina a motivace nastavení pozitivních vztahů mezi zainteresovanými. (Palán, Langer, 2008, s. 53).

Seberealizace je výsledkem péče o lidské zdroje, kterou je uspokojována potřeba osobního růstu jedince nejen ve vztahu k firmě, ale i obecně, což se odráží na pozitivním vztahu, jak k firmě, tak i spolupracovníkům. Tato rozvíjející se péče promítající se do pracovních výsledků přináší nepřehlédnutelný efekt, tento rozvíjející se jedinec se pro firmu stává nepostradatelným a nejcennějším lidským kapitálem, který je schopen pružnějších a efektivnějších a inovativnějších výsledků ve vztahu k plnění firemních úkolů a podílí se tím de facto na jejím firemním spoluřízení. Výsledkem kvalitního personálního řízení ve firmě je rovnováha mezi pracovním výkonem a vlastní seberealizací jedince. (Palán, Langer, 2008, s. 54)

Cílem personálního řízení je tedy „neustálá péče o lidské zdroje a podněcování růstu všech složek osobnosti“ (Palán, Langer, 2008, s. 55). A právě personální andragogika poskytuje teoretická východiska k těmto procesům péče o pracovní zdroje v kontextu

personálního řízení, jež jsou jeho praktickým nástrojem. Personální andragogiku lze tedy charakterizovat jako soubor teorií, strategií, pravidel a zásad zaměřující svou optiku na vedení, péči, pomoc a profesionalizaci jedince v kontextu pracovních rolí. (Palán, Langer, 2008, s. 58)

Sociální andragogika

Sociální andragogika je vědní disciplínou, jejímž předmětem zkoumání je vzdělávání, výchova a pomoc dospělému v jeho začleňování se do společnosti. Dále se zaměřuje na pomoc při změnách, se kterými se jedinec není schopen vypořádat sám označované jako situace sociální nouze. Sociální nouze je stav, kdy se dotčený jedinec nedokáže postarat o zabezpečení svých vlastních potřeb nebo hájit své zákonné zájmy a práva, a to z různých reálných příčin jako jsou neuspokojivý zdravotní stav, věk, sociální bariéry, ztráta zaměstnání a v neposlední řadě neschopnost adaptability. Edukace je zacílena na úspěch ve zvládnutí sociálních rolí a nekonfliktním vyrovnáním se s nimi. Sociální andragogika úzce propojuje andragogiku se sociologií, čímž se stává součástí sociální práce, do které přináší vzdělávací rozměr. Věda sama o sobě zkoumá jedince a skupiny v konfliktních situacích a do praxe zavádí postupy práce s nimi. (Palán, 2003, s. 151-155)

Kulturní andragogika

Kulturní andragogika je věda, která se konstituuje v reakci na společenskou poptávku vzdělávání a pod tento pojem lze zahrnout široké spektrum těchto vzdělávacích aktivit, které lze zastřešit právě pojmem kultura. Definovat pojem kultura lze mnoha způsoby, dle Palána zahrnuje kultura dosaženou úroveň vývoje společnosti, zasahující do všech sfér života v materiální i nemateriálních hodnotách, pojímající lidské výtvořiny, morální a duchovní hodnoty, systém symbolů, společenské normy, předávající si generace na základě své příslušnosti. Pakliže pojmem kultura jako záležitost celosvětovou, můžeme hovořit o jejím členění na jednotlivé subkultury reflektující národní kultury, kultury teritoriální, kultury vrstev a tříd a kultury rasové či etnické. V rámci těchto východisek hovoříme o kulturní identitě, která je výsledkem ztotožnění se s hodnotami dané kultury. Teoretická východiska čerpá kulturní andragogika z andragogiky, teorie kultury a osvěty. Předmětem zájmu kulturní andragogiky není jen kultura, ale i výchova a vzdělávání, které si kladou za úkol pomáhat dospělému člověku v procesech enkulturace, udržování si kultur-

ních kompetencí a osobnostní kultivace prostřednictvím kulturně výchovné činnosti. (Palán, Langer, 2008, s. 63)

Kulturní andragogika svou orientaci zaměřuje na:

- kulturně-výchovné působení (přijímání kulturních hodnot),
- formy a metody osvojování si kulturních hodnot,
- kulturní a uměleckou seberealizaci jedince a vytváření podmínek těchto procesů v procesech souhrnné kultivace dospělého jedince,
- podrobuje zkoumání vliv kultury na dospělého člověka.

A působí ve vztahu:

- k dospělému jedinci jako činitel integrity a naplnění života zaměřující se na osobnostní rozvoj,
- ke specifickým cílovým skupinám,
- k místním kulturám a komunitám v teritoriálních aspektech,
- ke kulturně-výchovným aspektům života, jednotlivých společností, teritoriálně, kulturně či jinak vymezeným,
- k aspektům mezinárodní spolupráce v oblasti globalizovaných otázek lidstva.

Kulturní andragogika propojuje tzv. další vzdělávání i s volnočasovými aktivitami v záběru přes vědu, umění, zábavu a ostatní složky společenského života. (Palán, 2003, s. 157)

Speciální andragogika

Speciální andragogika je věda příbuzná speciální pedagogice, z jejíž teoretických základů vychází, ovšem se zaměřením na dospělého jedince. Obdobně jako speciální pedagogika se zaměřuje na problematiku týkající se edukace dospělých s mentálním nebo zdravotním postižením a z toho vyplývajícího sociálního, tělesného nebo mentálního znevýhodnění. Ve svých poznatcích formuluje do praxe aplikovatelné metody, čímž přispívá k možnostem kvalifikace a následnému uplatnění na trhu práce, k odstranění bariér zaměstnatelnosti a společenského uplatnění za pomoci profesních nebo rekvalifikačních kurzů. (Průcha, Veteška, 2012, s. 325)

Gerontagogika

Gerontagogiku společně se speciální pedagogikou přiřazujeme taktéž k aplikovaným disciplínám andragogiky. Svůj fokus zaměřuje na teorii a praxi vzdělávání seniorů (gerontů), tedy jedinců v post-produktivním věku. Za svůj cíl si klade pomoc s orientací v rámci procesu stárnutí jedince a se změnami s tím se pojícími, a to nejen změnu životních podmínek, ale u mnohých i možností, změnu sociálního statutu z důvodu přechodu k ekonomicky neaktivní složce společnosti a vyrovnávání se s novými životními rolemi. Ne neprávem jsou senioři označováni za nejohroženější sociální skupinu dnešní doby. Toto vše je zohledňováno v nastavení systému vzdělávání seniorů, tak aby dokázalo reflektovat individuální potřebu psychických a sociálních potřeb seniora. Vzdělávání je zde pojímáno jako proces, který napomáhá při hledání nových jistot a nových postojů k životu, při hledání nového smyslu života. A právě z těchto důvodů je třeba v procesu realizace vzdělávacích projektů pro seniory přihlížet k řadě skutečností (specifik) vycházejících z jejich společenského a sociálního postavení a specifik daných věkem. Důležitá je v tomto ohledu i úroveň motivace k dalšímu vzdělávání. Vzdělávání seniorů plní především funkci všeobecně vzdělávací, kulturně-uměleckou, poradenskou, zdravotní a právní (Palán, Langer, 2008, s. 64-65). Nevýznamnou funkcí při dalším vzdělávání je i možnost sociálních kontaktů s jedinci stejné věkové skupiny, což napomáhá k překonání pocitů osamělosti, izolovanosti či nepotřebnosti, se kterými se senioři často vyrovnávají.

Univerzity třetího věku jsou dnes nejrozšířenější formou ve vzdělávání seniorů a jsou dnes organizovány při většině univerzit v České republice s orientací převážně na humanitně zaměřené cykly přednášek.

1.4 Andragogický výzkum a jeho metody

Andragogika je věda řazená do systému sociálních (společenských) věd. Z tohoto pohledu ji pojímáme jako vědu samostatnou, která pomocí formulovaných metod zkoumá svůj předmět. Tyto metody zkoumání vychází z charakteru předmětu zkoumání, tedy zkoumání vzdělávacích a výchovných možností dospělých jedinců v kontextu prostředí, ve kterých procesy probíhají. Andragogická věda se podobně jako vědy ostatní postupně vyvíjí a konstituuje své paradigma. Paradigma lze vymezit jako souhrn všech pojetí vědní disciplíny v určitém časovém úseku, respektive jako souhrn všech dosažených poznatků, které jsou východiskem pro vymezení oboru. Stanovit přesné paradigma andragogiky není jed-

noduché, právě s ohledem na mladost tohoto vědního oboru a značnou proměnnost sociálních jevů do tohoto procesu vstupujících. Andragogický výzkum přináší sumarizaci dosažených poznatků, na základě kterých formuluje andragogické problémy a vyslovuje hypotézy s cílem zdokonalení teorie a rozvoje vlastní metodologie.

Dle Palána se andragogický výzkum zaměřuje především na:

- andragogiku v systému věd,
- andragogiku a andragogickou praxi,
- funkci andragogiky v rámci ostatních věd,
- funkci andragogiky v systému celoživotního vzdělávání,
- andragogiku a podnikovou pedagogiku,
- společenskou podmíněnost dalšího vzdělávání,
- institucionální základnu a organizační formy vzdělávání dospělých,
- optimalizaci učení a učení se dospělých.

A současnou orientaci základního výzkumu vidí v zaměření na:

- zaměstnatelnost,
- občanskou aktivitu,
- sociálně vyloučené skupiny,
- dostupnost vzdělávání,
- nové formy a metody vzdělávání,
- pomoc, péči a poradenství. (Palán, 2003, s. 75-76)

Vědecké metody využívané andragogickou vědou lze charakterizovat jako souhrn procesů, které na základě svých zjištění přináší návody a postupy aplikovatelné v ose teorie-praxe v rámci výchovy a vzdělávání dospělých. Metoda je tedy prostředkem k dosažení výzkumného cíle a dosažení objektivních poznatků o zkoumaných jevech. Metody samé dle Palána dělíme na metody a. kvantitativně-empirické a b. kvalitativně-interpretativní. Pro metodu empiricko-kvantitativní je charakteristické pozorování empirických jevů.

Mezi nejčastěji využívané výzkumné metody řadí Palán:

- pozorování – systematické vnímání andragogických jevů ve vzdělávacím procesu,
- experiment,
- genetickou metodu – vycházející z porovnávání počátečních a vývojových vlivů,
- teoretickou analýzu – stupňovité poznávání zákonitostí, jejich ověřování s cílem za-
členění do poznatkového systému,
- statistiku – kvalitativní metody.

K těmto výzkumným metodám přiřazuje nejčastější techniky výzkumu kopírující techniky používané v rámci sociálních věd – dotazník, rozhovor, testy, pozorování, ankety a besedy. (Palán, 2003, s. 75-82)

2 AKADEMICKÁ ANDRAGOGICKÁ PRACOVÍŠTĚ V ČESKÉ REPUBLICE

V rámci této kapitoly budou představena, v celém svém záběru, jednotlivá akademická pracoviště českých univerzit, a to od historického budování jednotlivých pracovišť, jejich postupného vymezování se a profilaci, až po aktuálně nabízené studijní programy a obory. V rámci každého pracoviště budou představeny nejvýznamnější andragogické osobnosti a směr jejich činnosti v rámci andragogické vědy.

Postihnout dějiny studijního oboru andragogika není snadné. V průběhu jeho vývoje, byť poměrně krátkého, došlo k řadě změn, zejména v terminologii, ale i ideově náplni oboru. Ke změnám docházelo zejména v důsledku výrazných změn politického systému a s tím spjatého ekonomického systému a sociálního či kulturního prostředí. (Palán, Langer, 2008).

2.1 Univerzita Karlova v Praze

Katedra andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze je nejstarším akademickým andragogickým pracovištěm v rámci České republiky a svou současnou andragogickou činností navazuje na aktivity prvního obdobného pracoviště v Československu působícího v rámci Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze koncem 40. let 20. století. Historie vzniku katedry je provázána s Institutem osvěty a novinařství, ze kterého se později etablovala Fakulta sociálních věd a publicistiky UK, avšak s ohledem na mimořádnou vědeckou a publikační činnost instituce v druhé polovině šedesátých let 20. století a snahou o etablování nového vědního oboru, vyústilo tato činnost ve vznik samostatné katedry výchovy a vzdělávání dospělých, která zakotvila na Filozofické fakultě univerzity. Toto pracoviště v poslední dekádě 20. století, tedy po roce 1989, prošlo radikální proměnou a představilo se v moderním pojetí pohledu na vzdělávání dospělých. Andragogika se jako studijní obor na Univerzitě Karlově otevřela prvně v akademickém roce 1991/1992. Specifičností katedry je uplatňování pojetí andragogiky v souvislosti s problematikou rozvoje a řízení lidských zdrojů, a to v rámci celoživotního učení – odtud propojení s personalistikou. Druhou specifičností je multidisciplinární přístup v teorii vzdělávání dospělých. (Průcha in Pedagogická orientace, 2010, roč. 20, č. 4).

Studijní obor andragogika a personální řízení je zde realizován v rámci bakalářského, magisterského, doktorského a rekvalifikačního studia, kdy svou specializaci v oboru andragogiky či personálního řízení volí studenti ve třetím roce bakalářského studia a teoretický základ obou specializací je tedy tvořen shodným penzem předmětů. Studium na Katedře andragogiky a personálního řízení reflektuje dnes často skloňovaný pojem, a to *lidský rozvoj*. Katedra andragogiky a personálního řízení představuje svým zaměřením tzv. užší vymezení andragogiky jako vzdělávání dospělých. (Palán, Langer, 2008, s. 32)

Výzkumné aktivity katedry zaměřují svou optiku na vzdělávání, učení se a řízení lidí, a to v různorodých podobách těchto procesů, stejně jako v rozličných prostředích a stádiích dospělého člověka. Široce pojímané učení a rozvoj jsou chápány jako procesy individualizované a současně významně spoluurčované širším sociálním a kulturním prostředím.

Koncepce oboru andragogiky a personálního řízení se opírá především o humanitní tradici Filozofické fakulty a v druhé řadě o moderní společenskovědní přístupy, jako je důraz na multidisciplinaritu a interdisciplinaritu. Katedra spolupracuje nejen s řadou akademických pracovníků, ale i odborníky zaměřenými na praxi.

Katedra byla v letech 2008-2010 zúčastněna v grantovém projektu *Komparativní analýza trendů a možností rozvoje dalšího vzdělávání dospělých v kontextu evropské integrace*. Od roku 2012 spolupracuje katedra v rámci projektu spolupráce Filozofické fakulty a Akademie věd České republiky, v projektu „Vědění a učení v globalizovaném světě – aktéři a změny“ s cílem nastartovat systematickou spolupráci katedry s Oddělením morální a politické filosofie Filozofického ústavu AV ČR a Centrem globálních studií FF AV ČR a FF UK.

K předním akademickým pracovníkům působícím na katedře andragogiky a personálního řízení můžeme řadit vedoucí katedry PhDr. Renatu Kociánovou, Ph.D. a PhDr. Martina Kopeckého, Ph.D. a PhDr. Martin Šerák, Ph.D., kteří reprezentují katedru také mnohými monografiemi. (www.cuni.cz)

2.2 Univerzita Jan Amose Komenského Praha

Katedra andragogiky na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze, s tradicí vysokoškolského studia oboru od roku 2001, je konstituována na podobných základech jako

Katedra andragogiky a personálního řízení UK, a to na základech řízení a rozvoje lidských zdrojů. U rozvoje této katedry stál především významný teoretik andragogiky PhDr. Zdeněk Palán, Ph.D., dnešní prezident Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR a autor řady odborných publikací, prosazující moderní pojetí andragogiky jak v teoretické, tak i praktické rovině a prof. PhDr. Jan Barták, DrSc., dnes působící na Katedře sociální a mediální komunikace univerzity zaostřující na propojení sociálních věd, andragogiky, mediálního managementu a personalistiky. Vedoucím katedry je v současné době jedna z dalších předních osobností české andragogiky, teoretik doc. Dr. Milan Beneš, který prosazuje především užší specializaci na oblast vzdělávání dospělých a ve svém díle rozpracovává didaktiku vzdělávání dospělých - androdidaktiku a obecné teoretické vymezení andragogické vědy.

Studium andragogiky na Univerzitě Jana Amose Komenského vychází z integrálního pojetí andragogiky v praxi, která bývá chápána jako komplexní péče o dospělého (Průcha in Pedagogická orientace, 2010, roč. 20, č. 4) a v současnosti je realizováno v

1. bakalářském studijním oboru Vzdělávání dospělých, v návazném
2. magisterském studijním oboru Andragogika a
3. doktorském studijním oboru Andragogika.

Cílem jednotlivých oborů je připravit:

1. absolventy se širokým spektrem znalostí pro působení v andragogické praxi,
2. experty pro široké uplatnění v řídicí a vzdělávací práci s lidskými zdroji,
3. fundované vědci s perspektivou akademické kariéry, či samostatné vědecké práce.

Rámec studia zahrnuje i odbornou praxi v institucích zabývajících se vzděláváním dospělých, personálních útvech institucí a firem, v kulturních centrech či ústavech sociální péče, v závislosti na volbě studenta, kde si studenti osvojují teoretické základy převedením do praxe.

Akademické pracoviště pořádá pravidelně každým rokem andragogicky zaměřenou mezinárodní vědeckou konferenci „ANDRAGOGIKA“ za přítomnosti předních českých, slovenských a evropských andragogů. Konference ANDRAGOGIKA 2011 s tématy *Vývoj*

kompetenčního paradigmatu a jeho aplikace v edukačních vědách a tématem *Aktuální otázky andragogiky a vzdělávání dospělých v ČR a Evropě*. Konference ANDRAGOGIKA 2012 s tématem *Vzdělávání dospělých – příležitosti a úskalí v globalizovaném světě* se dvěma podsekcemi – *Současný andragogický diskurz* a *Profesní vzdělávání*. Konference ANDRAGOGIKA 2013 s tématem *Kvalita vzdělávání dospělých*.

Katedra byla v minulosti řešitelem řady projektů zaměřených na vzdělávání dospělých, významným projektem byl projekt *Andragogický model učení a vzdělávání dospělých založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí*, jehož řešitelem byl doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., který patří k významným představitelům Katedry andragogiky.

Doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D. je fundovaným odborníkem problematiky řízení lidských zdrojů a jeho práce v oblasti kompetencí ve vzdělávání jsou špičkou ve svém oboru. Dalším významným představitelem katedry je doc. Dr. Milan Beneš, odborník na teoretické otázky a andragogiky a její historii a doc. PhDr. Jaroslav Mužík, DrSc., který se zabývá didaktikou vzdělávání dospělých.

Katedra od roku 2009 vydává periodikum *Andragogická revue* věnovaný aktuální problematice vzdělávání dospělých. (www.ujak.cz)

2.3 Univerzita Palackého v Olomouci

Katedra sociologie a andragogiky Univerzity Palackého v Olomouci je součástí Filozofické fakulty univerzity a její vznik se datuje rokem 1990, avšak historicky se obor vzdělávání dospělých na univerzitě pojí s rokem 1969, kdy byl poprvé vypsán jako studijní obor společně se sociologií a bylo zde možné studovat pedagogiku dospělých v kombinaci se sociologií buď jako obor podniková pedagogika a sociální pedagogika nebo v kombinaci s uměnovědnými obory. Postupně se však toto studium přizpůsobilo celostátnímu plánu výchovy a vzdělávání, což v roce 1978 vyústilo ke zřízení samostatné katedry výchovy a vzdělávání dospělých. Od roku 1991 je obor andragogika oficiálně zařazen ve studijním programu.

Pro pojetí andragogiky na olomoucké univerzitě je její příznačná propojenost se sociologií. Andragogika je zde chápána „jako věda o optimalizaci lidského kapitálu, tedy šířeji než jako věda o výchově a vzdělávání dospělých. Je výrazně sociologizující, od svého

počátku byla vázána v kombinaci s oborem Sociologie“. (Šimek in Průcha, Pedagogická orientace, 2010, roč. 20, č. 4). Orientace katedry je spjata se jménem docenta Vladimíra Jochmanna, který k olomouckému pojetí andragogiky přispíval již od 1977, kdy stál u zrodu jednooborového studia výchova a vzdělávání dospělých. Termín andragogika ve spojení se studijním oborem se objevil právě jeho zásluhou. V Jochmannově pojetí andragogiky hovoříme o tzv. integrálním pojetí, andragogiku pojatou v širším slova smyslu jako péči o člověka, jejíž obsah vyjadřuje spojením s personálními činnostmi a sociální pedagogikou. (Palán, Langer, 2008, s. 32)

Studium je zde realizováno v bakalářském, magisterském i doktorském programu, a to se zaměřením na propojení sociologických a personálních disciplín, přičemž je velký důraz kladen na přímé propojení s praxí.

Na katedře byla v roce 2009 zřízena Laboratoř sociálně-vědních výzkumů, která je zaměřena na základní a aplikovaný výzkum a v průběhu roku pořádá řadu tématicky zaměřených workshopů, laboratoř poskytuje šetření zejména v oblasti lidských zdrojů a práce s nimi, a to ve spolupráci se Sociologickým ústavem ČR. Od roku 2012 na dosavadní projekty zájmového vzdělávání dospělých navázal, respektive převzal tyto aktivity projekt Pampaedieškola zájmového vzdělávání, o.s., který si klade za cíl zkvalitnění a zpřístupnění širokého spektra zájmového vzdělávání v Olomouci a okolí.

Filozofická fakulta je od roku 2005 každoročně pořadatelem festivalu AEDUCA zaměřeným na vzdělávání dospělých v pohledu aktuálních poznatků, trendů a přístupů. Je zaměřen na praktické propojení teorie s praxí. Na tomto festivalu fakulta spolupracuje zejména s Asociací institucí vzdělávání dospělých ČR a jinými spřátelenými organizacemi.

Katedra každoročně vydává sborník *Sociologica – Andragogica* s příspěvky z pořádané konference zaměřené na aktuální témata andragogiky a sociologie.

Z významných andragogických osobností, spojených nebo působících na Katedře andragogiky a sociologie je především prof. PhDr. Dušan Šimek, pokračovatel Vladimíra Jochmanna, propagující integrální pojetí andragogiky se zaměřením na vzdělávání cizinců, migrantů a azylantů a Mgr. Hanu Bartoňkovou, Ph.D. zaměřující se na personální management. (www.upol.cz)

2.4 Masarykova univerzita

Andragogické pracoviště na Masarykově univerzitě je situováno na Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty a studium v oboru andragogika je zde realizováno od akademického roku 2009/2010, a to jednooborově v prezenční i kombinované formě v navazujícím magisterském studiu na obory Pedagogika a Sociální pedagogiky a poradenství. Pojetím oboru je příprava na odbornou a koncepční práci v oblasti celoživotního učení a vzdělávání dospělých, a to se zaměřením na samostatnou činnost v oblastech personálního managementu s uplatněním v institucích vzdělávající dospělé na pozicích manažerů, lektorů a koučů. Studium andragogiky klade důraz především na oblast a) řízení vzdělávání, b) výzkum, evaluaci a analýzu, c) didaktiku vzdělávání dospělých a d) celoživotní poradenství. Pracoviště je a bylo řešitelem řady rozvojových projektů se zaměřením na mezigenerační učení, učení na pracovišti a profesní dráhu školských manažerů. V roce 2011 řešitelem projektu *Celoživotní učení v mezigeneračních souvislostech* s cílem zavedení nového vyučovaného předmětu a projektu *Inovace předmětů Profesní a kariérové poradenství*. V roce 2004 realizován projekt *Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje*, jehož výstupem je odborná publikace *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice* vydaná řešitelkou prof. PhDr. Miladou Rabušicovou, Dr. Andragogické pracoviště je řešitelem řady dalších i mezinárodních projektů.

Na půdě Ústavu pedagogických věd působí od roku 2008 Akademické centrum osobnostního rozvoje (ACOR), které bylo součástí projektu *Zkvalitnění vzdělávání a odborné přípravy studentů pedagogiky a sociální pedagogiky a poradenství: posílení osobnostní kompetence absolventů* a po ukončení tohoto projektu se stalo jeho výcvikovým pracovištěm pro rozvoj teorie a metodiky programů osobnostně sociálního rozvoje a zkušenostně reflektivního učení.

Na akademické půdě tohoto pracoviště působí prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr., zaměřující se na aspekty celoživotního učení v mezigeneračním pojetí a doc. Mgr. Petr Novotný, PhD., zabývající se osobnostním rozvojem v celé jeho šíři. (www.muni.cz)

2.5 Ostravská univerzita

Katedra pedagogiky a andragogiky Pedagogické fakulty Ostravské univerzity je dalším z andragogických pracovišť v České republice. Studijní obor andragogika je zde realizován v rámci od roku 2009/2010 v bakalářské kombinované formě se zaměřením na obecnou, srovnávací, profesní a kulturní andragogiku, androdidaktiku, androedukační diagnostiku a výzkum, marketing ve vzdělávání dospělých, strategii a politiku celoživotního vzdělávání, edukační a kariérové poradenství. Vzhledem k tomu, že studium andragogiky je úzce provázáno se studiem pedagogiky, je profil katedry spíše pedagogicko-andragogický, než čistě andragogický, což souvisí i s vědeckou činností katedry, kdy jsou tyto oblasti úzce provázány a projekty mají spíše pedagogický charakter. Katedra se v rámci své výzkumné činnosti zaměřuje především na oblast kurikulárních materiálů, zejména učebnic, evaluace a autoevaluace, diagnostiku a na výzkum v oblasti souvisejících andragogických otázek.

Významným představitelem andragogiky je doc. PhDr. Josef Malach, CSc., vedoucí katedry, orientující se na obecná témata andragogiky a její komparaci. (www.osu.cz)

2.6 Univerzita Tomáše Bati

Andragogické pracoviště při Ústavu pedagogických věd na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati je nejmladší akademické pracoviště v České republice. Studium je zde realizováno v rámci bakalářského studijního programu Specializace v pedagogice, oborem *Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře* od akademického roku 2010 v kombinované formě. Studijní obor *Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře* je ojedinělým studijním oborem v České republice, který se věnuje oblastem řízení, výchovy a vzdělávání dospělých v neziskovém sektoru. Celé studium směřuje k pochopení aktuálních jevů a procesů týkajících se práce s lidskými zdroji v neziskové sféře, a to jak státní (státní správa, samospráva, rozpočtové a příspěvkové organizace), tak nestátní (oblast sociální, výchovná, vzdělávací, kulturní apod.). Studium je zaměřeno na teoretické i praktické problémy při orientaci člověka v procesech sociální změny, zejména na mobilizaci lidského kapitálu a jeho zdrojů. Velký důraz je kladen nejenom na oblast řízení, výchovy a vzdělávání dospělých, ale i na oblast péče o do-

spělé z důvodu stárnutí populace. K historii zlínské andragogiky lze podotknout, že vznikla na základě zájmu rozšířit nabídku vzdělání na Fakultě humanitních studií, která by reflektovala nejen na požadavky praxe, ale též zohlednila celospolečenský zájem, který obor andragogika bezesporu splňuje. Tato snaha vyvrcholila právě v roce 2010 otevřením andragogického studijního oboru, jehož významnými představiteli jsou prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc., významná představitelka slovenské andragogiky orientující se na témata profesní andragogiky a uvádění teorie do praxe a garant oboru andragogika doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc., který obohacuje andragogiku o multikulturní rozměr a de facto andragogiku na Univerzitě Tomáše Bati směřuje k multikulturnímu zaměření, resp. zavádí do obsahu studia další rovinu andragogiky - *multikulturní andragogiku*.

Ústav pedagogických věd se v roce 2011 připojil k ostatním akademickým pracovištím pořádáním vědeckých andragogických sympózií *Sympoziem českých a slovenských andragogických pracovišť s tématem Současná orientace andragogiky a její další směřování* pořádané v říjnu roku 2011 s cílem představení jednotlivých specifík studijních oborů andragogiky za prezentace výzkumné orientace jednotlivých pracovišť. A v roce 2012 sympoziem *Interra 15 s tématem Andragogické a multikulturní kompetence v edukační, sociální a zdravotnické práci*, pořádané v souvislosti s řešením projektu *Determinanty rozvoje multikulturní kompetence studentů pomáhajících profesí*. Sympozium připravené ve spolupráci s občanským držením Hnutí R, nalézalo odpovědi, analyzovalo a diskutovalo problematiku kompetencí v andragogické a multikulturní oblasti, kompetencí souvisejících s edukační, sociální a zdravotnickou prací v pomáhajících profesích.

Ústav pedagogických věd není v současnosti řešitelem grantového projektu se zaměřením na andragogickou problematiku. (www.utb.cz)

3 ANDRAGOGICKÉ OSOBNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY

Andragogické osobnosti, tak jak jsou vyjmenovány níže, jsou představiteli andragogické vědy v rámci České republiky, ale i osobnosti s přesahem na pole evropské. Nelze říci, který z těchto odborníků je odborníkem nejvýznamnějším, protože všichni jmenovaní přinášejí poznatky potřebné pro andragogickou vědu v různých intencích, dle své odbornosti a zaměření. U každé osobnosti je uvedeno akademické pracoviště, na kterém aktuálně působí a stručné představení jejich profesního profilu, který je doplněn o publikační činnost, výčet publikací, s ohledem na jejich rozsah u některých osobností je zkrácen. Seznam publikací jednotlivých autorů je použita citace ze stránek Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové. Osobnosti jsou řazeny abecedně dle příjmení. V úvodu kapitoly je vymezeno dvojí pojetí andragogiky, tak jak je prezentováno v České republice.

3.1 Rozdílné pojetí andragogiky

Výklad pojmu andragogika je v současnosti v České republice chápán ve dvou základních směrech, toto chápání je spojeno se dvěma nejstaršími akademickými pracovišti, a to Univerzitou Karlovou v Praze a Univerzitou Palackého v Olomouci. Hovoříme-li o pojetí andragogiky v souvislosti s Univerzitou Karlovou v Praze, hovoříme o tzv. *užším vymezení andragogiky jako vzdělávání dospělých* a toto pojetí lze charakterizovat úzkou specializací vědy na aspekty vzdělávání dospělých a učení se dospělých. S tímto pojetím pojmu andragogika lze spojit jméno doc. Dr. Milana Beneše, který andragogiku vymezuje jako:

- vědní obor v systému věd o výchově a vyučování, zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých.
- studijní obor v programu pedagogických věd, sloužící k přípravě budoucích odborníků v oblasti vzdělávání dospělých. (Beneš, 2008, s. 11)

K tomuto pojetí andragogiky se hlásí také Univerzita Jana Amose Komenského v Praze.

Oproti „pražskému“ vymezení andragogiky je zde také tzv. *olomoucké pojetí*, resp. *integrální pojetí* andragogiky, tak jak je prezentováno Univerzitou Palackého v Olomouci. Integrální pojetí andragogiky je spojeno se jménem Vladimíra Jochmanna, který formuloval toto pojetí. Hovoříme-li o integrální andragogice, hovoříme o vědním oboru, který vychází

z široké sociologizující koncepce výchovy a vzdělávání jako sociálních jevů zahrnujících rozvoj jedince a péči o něj v celé jeho šíři. Andragogika v tomto pojetí v sobě integruje pohled na dospělého jedince, jeho uplatnění a možnosti rozvoje v průběhu celého jeho života při zkoumání procesů a jevů, kterým je člověk vystaven v prostředí společenských změn. Do zkoumání je zahrnut zájem nejen o profesní oblast, ale také o oblast soukromou a rodinnou, protože tyto jsou ve vzájemné neoddělitelné interakci. (Palán, Langer, 2008, s. 37-38)

3.2 Nejvýznamnější osobnosti české andragogiky

Doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Jaroslav Balvín působí na Ústavu pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, kde je garantem studijního oboru Andragogika. Docent Balvín se ve své vědecké činnosti zaměřuje na oblast vzdělávání, výchovy a pojetí člověka v multikulturním kontextu, který se v dnešní době stává stále častěji diskutovaným aspektem. Ve svých teoretických pracích čerpá z prací uznávaných andragogů, avšak formuluje i nový osobitý přístup k oboru andragogika právě v sociálně-andragogickém pohledu na multikulturalitu, interkulturalitu a pluralitu v kontextu globalizované společnosti. Prosazuje propojení filozofického, etického a multikulturálního přístupu ve výchově a vzdělávání dospělých, na základě něhož hovoří o multikulturní výchově, kterou teoreticko-metodicky rozpracovává na úrovni jak andragogiky, tak pedagogiky. Docent Balvín ve svých pracích zaměřených na multikulturní vzdělávání vychází z reálných poznání národnostních menšin, především českých a slovenských Rómů, na jejichž kulturu a problematiku vzdělávání dlouhodobě zaměřuje fokus své vědecké práce. Působil jako ředitel Ústavu pro studium romské kultury na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a vedoucí romologických studií na Fakultě sociálních a zdravotních věd Univerzity Konstantína Filozofa v Nitře. Je předsedou Hnutí spolupracujících škol R, které se dlouhodobě zaměřuje na překonávání kulturních, sociálních a morálních bariér při výchově a vzdělávání romských žáků.

Docent Balvín se, mimo řadu dalších projektů, účastnil výzkumného projektu *Polish-Czech-Slovakian meeting of institutions and organisations with the Gypsy/Roma minority* v grantovém programu Višegrádského fondu.

Publikační činnost:

BALVÍN, Jaroslav. *Andragogická rozjímání na téma multikulturalita, sociální etika a hra. Slovem a obrazem*. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-11-0.

BALVÍN, Jaroslav. *Andragogika a filozofie v aplikaci na romskou kulturu*. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-15-8.

BALVÍN, Jaroslav. *Andragogika jako teorie výchovy a vzdělávání dospělých*. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-16-5.

BALVÍN, Jaroslav, PROKAIOVÁ, Julia. *Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické souvislosti v pomáhajících profesích*. CD-Rom. Praha: Hnutí R, 2012. ISBN 978-80-86798-24-0.

BALVÍN, Jaroslav – PALUŠČÁKOVÁ PROKAIOVÁ, Julia. *Pedagogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce, sociální pedagogiky a andragogiky*. CD Rom. Praha: Hnutí R, 2013. ISBN 978-80-86798-24-0.

BALVÍN, Jaroslav - ŠRAMKOVÁ, Marianna. *Filozofie a sociální práce. Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. CD Rom. Praha: Hnutí R, 2013. ISBN 978-80-86798-44-8.

BALVÍN, Jaroslav. *Teorie výchovy a vzdělávání pro oblast sociální pedagogiky a andragogiky*. CD Rom. Praha: Hnutí R, 2013. ISBN 978-80-86-798-47-9.

Mgr. Hana Bartoňková, Ph.D.

Hana Bartoňková je odbornou asistentkou na Katedře sociologie a andragogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kde je zároveň garantkou projektu Pampédie – školy zájmového vzdělávání a lektorkou modulu Projektování vzdělávacích aktivit a Analýza vzdělávacích potřeb v rámci kurzu Certifikovaný manažer vzdělávání dospělých. Zaměřuje se na výuku klíčových andragogických disciplín – mj. teorii celoživotního vzdělávání, obecnou andragogiku, firemní vzdělávání a vzdělávací strategie. Fokus

své vědecké činnosti zaměřuje na oblast firemního vzdělávání, analýzu a projektování vzdělávacích aktivit. (www.upol.cz)

Publikační činnost:

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Analýza vzdělávacích potřeb: studijní text pro kombinované studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 94 s. ISBN 978-80-244-3568-8.

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Firemní vzdělávání pro andragogy: studijní text pro kombinované studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 89 s. ISBN 978-80-244-3546-6.

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Projektování vzdělávací akce pro andragogy: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 101 s. ISBN 978-80-244-3547-3.

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Teorie celoživotního vzdělávání: studijní text pro kombinované studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 107 s. ISBN 978-80-244-3567-1.

doc. Dr. Milan Beneš

Milan Beneš je vedoucím Katedry andragogiky Univerzity Jana Amose Komenského v Praze. Je významným teoretikem andragogické vědy a teorie vzdělávání a výchovy. Ve svých pracích se zabývá aktuálním mapováním vzdělávání dospělých a přináší komparaci tohoto dynamicky se rozvíjejícího multidisciplinárního vědního oboru, do kterého vnáší poznatky i oborů příbuzných. Rozpracovává andragogiku ve své obecné teoretické rovině s cílem přiblížit tento obor i v historických a sociálních souvislostech. Sám Beneš charakterizuje andragogiku jako „doprovázení člověka při jeho cestě za vzděláním, poznáním a pochopením světa“ (Beneš, 2003, s. 13)

Publikační činnost:

BENEŠ, Milan. *Úvod do andragogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 129 s. ISBN 80-7184-381-4.

BENEŠ, Milan. *Andragogika: filozofie - věda*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 122 s. ISBN 80-86432-03-3.

BENEŠ, Milan. *Idea vzdělávání v dnešní společnosti*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, 110 s. ISBN 80-86432-40-8.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 216 s. ISBN 80-86432-23-8.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

PhDr. Renata Kociánová, Ph.D.

Renata Kociánová je vedoucí Katedry andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde působí od roku 1997. Je erudovanou odbornicí v oblasti personálního managementu, ve kterém se specializuje na vzdělání v oblasti sociálně-psychologických a manažerských dovedností v podnikovém sektoru a personálnímu a manažerskému poradenství. Poznatky získané realizací výzkumných projektů v oblasti personálního řízení, vzdělávání a rozvoje pracovníků aplikuje do praxe v rámci poradenství pro ziskový i neziskový sektor. V roce 2005 byla hlavní řešitelkou projektu *Zvyšování manažerských kompetencí akademických a administrativních pracovníků Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. (www.businessinstitut.cz; www.cuni.cz)

Publikační činnost:

KOCIANOVÁ, Renata. *Personální řízení: teoretická východiska a vývoj*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 158 s. ISBN 80-86432-97-1.

KOCIANOVÁ, Renata. *Personální činnosti a metody personální práce*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 215 s. ISBN 978-80-247-2497-3.

KOCIANOVÁ, Renata. *Personální řízení: východiska a vývoj*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2012, 149 s. ISBN 978-80-247-3269-5.

KOČIANOVÁ, Renata. *Třistašedesátistupňová zpětná vazba pro střední úroveň řízení: soubor dotazníků a metodických doporučení*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012, 34 s. ISBN 978-80-87652-09-1.

PhDr. Martin Kopecký, Ph.D.

Martin Kopecký je pracovníkem Katedry andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Fokus jeho vědecké činnosti je zaměřen na vzdělávání dospělých v konceptu celoživotního vzdělávání, aktuálně problematiku rozpracovává v kontextu globalizovaného světa v jeho politickém a ekonomickém aspektu. Spoluřešitel grantu *Komparativní analýzy trendů a možností rozvoje dalšího vzdělávání dospělých v kontextu evropské integrace*. (www.cuni.cz)

Publikační činnost:

KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 131 s. ISBN 80-86432-96-3.

KOPECKÝ, Martin. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013, 132 s. ISBN 978-80-7308-474-5.

KOPECKÝ, Martin, TURECKIOVÁ, Michaela, ŠERÁK, Michal. *Celoživotní učení a sociální politika: vazby a přesahy*. Vyd. 1. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2012, 232 s., ISBN: 978-80-904531-3-5.

Doc. PhDr. Josef Malach, CSc.

Josef Malach je vedoucím Katedry pedagogiky a andragogiky Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. Ve své vědecké činnosti, se podobně jako Dr. Beneš, zaměřuje na témata z obecné andragogiky, jež sumarizuje a předkládá v uceleném pohledu na tuto vědní disciplínu. S ohledem na zaměření katedry se věnuje základnímu výzkumu v oblasti celoživotního vzdělávání dospělých a jeho aplikace do praxe. V roce 2002 byl řešitelem projektu *Vzdělávání pracovníků veřejné správy – vstupní vzdělávání*. (www.osu.cz)

Publikační činnost:

MALACH, Josef. *Kapitoly z andragogiky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002, 116 s. ISBN 80-7042-245-9.

MALACH, Josef. *Obecná pedagogika*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002, 88 s. ISBN 80-7042-205-x.

MALACH, Josef a Bedřich ZAPLETAL. *Vybrané problémy andragogiky*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, 132 s. ISBN 80-7368-043-2.

Doc. PhDr. Jaroslav Mužík, DrSc.

Jaroslav Mužík je pracovníkem Katedry andragogiky Univerzity Jana Amose Komenského Praha, kde působí jako přednášející od roku 2012. Je významným odborníkem v oboru řízení lidských zdrojů a teoretikem andragogické didaktiky, na jejímž rozpracovávání neustále pracuje a přináší do oboru i nové moderní poznatky této problematiky. Je autorem řady andragogicky zaměřených publikací a v minulosti byl řešitelem řady výzkumných projektů i s mezinárodním dosahem. Ve svém profesním životě se věnuje poradenství v oboru řízení lidských zdrojů a lektorské činnosti. (www.jaroslavmuzik.cz)

Publikační činnost:

MUŽÍK, Jaroslav. *Profesní vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 263 s. ISBN 978-80-7357-738-4.

MUŽÍK, Jaroslav. *Řízení vzdělávacího procesu: andragogická didaktika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 323 s. ISBN 978-80-7357-581-6.

MUŽÍK, Jaroslav. *Edukace řídicích dovedností: people management*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, 148 s. ISBN 978-80-7357-341-6.

MUŽÍK, Jaroslav. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005, 202 s. ISBN 80-7238-220-9.

Doc.Mgr. Petr Novotný, Ph.D.

Petr Novotný je dalším z akademických pracovníků Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde vyučuje andragogické a metodologic-

ké předměty. Vědeckou činnost zaměřuje na problematiku teorie malých sociálních skupin a inovací ve vzdělávání. Je členem Akademického centra osobnostního rozvoje, kde působí na poli osobnostní a sociální výchovy a jako instruktor zážitkové pedagogiky. Docent Novotný je řešitelem mnoha výzkumných a rozvojových projektů. Mimo rámec univerzity působí jako lektor v programech Čtením a psáním ke kritickému myšlení, Dokážu to?, Efektivní vzdělávání dospělých a Lektorské dovednosti. (www.acor.cz; www.muni.cz)

Publikační činnost:

NOVOTNÝ, Petr a Magdolna BENKE. *Pracoviště jako prostor k učení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 97 s. ISBN 978-80-210-4918-5.

NOVOTNÝ, Petr. *Učení pro pracoviště: prostor pro uplatnění konceptu workplace learning v českém prostředí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 153 s. ISBN 978-80-210-5116-4.

Prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

Viera Prusáková působící na Ústavu pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně je významnou slovenskou představitelkou andragogiky, jež stála u zrodu a konstituování tohoto vědního oboru, přispěla k moderní koncepci pojetí andragogiky po roce 1990 formováním legislativního rámce, působila na pozici prezidentky Asociace institucí vzdělávání dospělých SR. Teoretické práce jsou zaměřeny na témata profesní andragogiky a kurikulárních otázek vzdělávání dospělých. Ve svých pracích pohlíží na andragogiku v jejím integrálním pojetí a klade důraz na základní a aplikovaný výzkum v oboru. V roce 2008 získala vědecký grant *Teoretický a metodologický rámec analýzy vzdelávacích potrieb dospelých* a podílela se, jako vedoucí řešitelského týmu, na řešení dílčího úkolu projektu *Systemizácia druhov a foriem andragogického pôsobenia a ich výklad*. (www.umb.sk)

Publikační činnost:

PRUSÁKOVÁ, Viera. *Systemový prístup k ďalšiemu vzdelávaniu*. Bratislava: Inštitút pre verejnú správu, 2000. 125 s. ISBN 80-968308-2-1.

PRUSÁKOVÁ, Viera. *Analýza vzdelávacích potrieb dospelých teoretické východiská*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2010.

PRUSÁKOVÁ, Viera. *Projektovanie vzdelávacieho procesu a postavenie lektora*. Žilina: MASM, 1997.

PRUSÁKOVÁ, Viera. *Základy andragogiky*. Bratislava: Gerlach Print , 2005,

PRUSÁKOVÁ, Viera. *Príručka pre lektorov*. Bratislava: Inštitút pre verejnú správu, 1999.

Prof. PhDR. Milada Rabušicová, Dr.

Milada Rabušicová je profesorkou Ústavu pedagogických vied Filozofickej fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Je erudovanou odborníci v oblasti teorie celoživotního vzdělávání, jehož koncept rozpracovává v širokém spektru jeho specifik. Jedním z témat její vědecké činnosti v oblasti andragogického výzkumu je oblast mezigeneračního učení v rodině, které definuje jako proces, skrze který členové rodiny jakéhokoliv věku získávají dovednosti, znalosti, vytvářejí si postoje a hodnoty, a to na základě denních zkušeností, při jakýchkoliv příležitostech, napříč zúčastněnými generacemi v rodině. (Rabušicová, 2011). K dalším tématům vědecko-výzkumné činnosti patří oblast celoživotního vzdělávání v kontextu propojení jednotlivých sfér osobního života jedince, a to na ose pracoviště – domov - rodina- obec. Rabušicová se zúčastnila řady výzkumných projektů se zaměřením na další vzdělávání jedince, mimo jiné projektu *Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje*. (www.muni.cz)

Publikační činnost:

RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.

RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. *O mezigeneračním učení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 208 s. ISBN 978-80-210-5750-0.

PhDr. Martin Šerák, Ph.D.

Martin Šerák působící na Katedře andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze je ve své vědecké a výzkumné činnosti zaměřen na teorii a praxi zájmového vzdělávání dospělých. Ve své vědecké činnosti se zabývá historií, vývojem, strukturami a jednotlivými oblastmi jeho působení, především v zaměření na volnočasové aktivity a jejich prožívání. Teoreticky rozpracovává aspekty konceptů celoživotního učení a jeho aplikaci do volnočasových edukačních aktivit. Znakem, kterým se zájmové vzdělávání odlišuje od ostatních vzdělávacích oblastí, je především jeho dobrovolnost a orientace do sféry volného času. Dalšími charakteristickými znaky zájmového vzdělávání jsou: otevřenost, zájem, svoboda výběru, uspokojení vlastních potřeb a aktivita. Zájmové vzdělávání je zpravidla iniciováno jednotlivcem a především slouží k rozvoji jeho individuálních potřeb trávení volného času. Zároveň je však nositelem potenciálu k rozšiřování profesních kompetencí a přispívá ke kultivaci jedince i společnosti (Šerák, 2009).

Šerák (2009) charakterizuje zájmové vzdělávání jako systém krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem, které umožňují edukační, rekreační, poznávací a tvůrčí volnočasové aktivity účastníků, realizované neformálním i informálním způsobem a směřující k saturaci jejich individuálních zájmů, k rozvoji a kultivaci osobnosti a k celkovému zlepšení kvality života jedince. Spolupracoval na výzkumných projektech *Teoreticko-metodologické aspekty skúmania sprasného stavu a perspektiv zájmového vzdelávania dospelých v systéme neformálnej edukácie (SR)* a *Determinace a rozvoj kompetencí sociálního pedagoga v profesionální přípravě (ČR)*. (www.cuni.cz)

Publikační činnost:

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

KOPECKÝ, Martin, TURECKIOVÁ, Michaela, ŠERÁK, Michal. *Celoživotní učení a sociální politika: vazby a přesahy*. Vyd. 1. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2012, 232 s., ISBN: 978-80-904531-3-5.

Prof. PhDr. Dušan Šimek

Dušan Šimek je andragogickým pracovníkem působícím na Katedře sociologie a andragogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Problematikou vzdělávání dospělých se soustavně zabývá již od roku 1969, kdy přispíval k řešení rozdílů mezi pedagogikou a teorií výchovy a vzdělávání dospělých. Ve své práci navazuje na integrální pojetí andragogiky, tak jak jej formuloval doc. PhDr. Vladimír Jochmann a dále rozpracovává a vymezuje toto pojetí. K jeho hlavním andragogickým tématům patří vzdělávání seniorů, migrantů a jejich integrace do přijímající společnosti, zájmové vzdělávání, poradenství a metodologické aspekty integrální andragogiky. (www.upol.cz)

Publikační činnost:

ŠIMEK, Dušan. *Kurikulum andragogiky: sborník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 261 s. ISBN 80-244-0638-1.

ŠIMEK, Dušan. *Vybrané problémy teorie výchovy dospělých*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991, 83 s. ISBN 80-7076-008-8.

ŠIMEK, Dušan. *Sociologie práce*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997, 82 s. ISBN 80-7067-705-8.

Doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D

Jaroslav Veteška působící na Katedře andragogiky Univerzity Jana Amose Komenského Praha je jedním z našich předních odborníků v oblasti andragogiky a řízení lidských zdrojů. Svou vědecko-výzkumnou činností orientující se především na kompetence ve vzdělávání přispívá k diskusi této problematiky ve vzdělávací oblasti i v oblasti intervence do lidských zdrojů v podnicích a organizacích. Prosazuje kontextuální specifičnost významu pojmu kompetence v etapách lidského života, klade důraz nejen na edukační rozměr pojmu kompetence, ale i jeho sociální rozměr. Ve svých pracích se soustavně zabývá popisem a analýzou pojetím počátečního i dalšího vzdělávání. Teoreticky i metodologicky rozpracovává problematiku klíčových kompetencí v kontextu ekonomických i sociálních změn ve společnosti a jejich aplikaci do vzdělávání a řízení lidských zdrojů. Docent Veteška se účastní mnoha grantových a výzkumných projektů, ať už tuzemských či mezinárodních.

Prosazuje myšlenku, že vzdělávání dospělých především přispívá ke kvalitním lidským vztahům, toleranci a slušnosti. Silné stránky rozvoje andragogické vědy spatřuje v institucionálním zázemí, aktuálnosti a významu problematiky vzdělávání dospělých, společenské i osobní potřebě rozvoje dalšího vzdělávání. Jako slabé stránky možnosti rozvoje uvádí nedostatečný základní a aplikovaný výzkum, nejednotnost terminologie, nedostatečnou publikační činnost a nedostatek výrazných osobností (Veteška, 2010). Docent Veteška je předsedou sdružení Česká andragogická společnost, o.s., které sdružuje osoby se zájmem o rozvoj přirozeného potenciálu lidí. (www.ujak.cz; www.ligsuniverzity.cz)

Publikační činnost:

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 294 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 159 s. ISBN 978-80-247-1770-8.

VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí: kompetence v andragogice, pedagogice a řízení*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, 140 s. ISBN 978-80-86723-54-9

VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, 200 s. ISBN 978-80-86723-98-3.

VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, 208 s. ISBN 978-80-7452-012-9.

VETEŠKA, Jaroslav. *Proměny školního vzdělávání v biodromálním kontextu*. Vyd. 1. Praha: Dashöfer, 2011, 178 s. ISBN 978-80-86897-39-4.

VETEŠKA, Jaroslav. *Trendy a možnosti rozvoje dalšího profesního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Česká andragogická společnost, 2013, 167 s. ISBN 978-80-905460-0-4.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘINÁŠÍ ANDRAGOGICKÝ VÝZKUM V ČESKÉ REPUBLICE POZNATKY APLIKOVATELNÉ DO PRAXE?

V České republice se meziročně řeší řada výzkumných projektů zaměřených na otázky andragogického charakteru, ať už jsou to projekty zaměřující se na jednotlivé aspekty andragogických „odvětví“, jako jsou profesní vzdělávání, zájmové vzdělávání, mezigenerační vzdělávání, apod., jejichž záměrem je vždy přinést, na základě různých šetření, nové poznatky pro uplatnění v andragogické praxi, ať už pro vlastní studium andragogiky nebo další vzdělávání nebo výzkumné projekty komparativní, které přinášejí analýzy aktuálních stavů, jejich porovnání v rámci České republiky nebo i mezinárodně. Výzkumné projekty jsou vypisovány nejčastěji Grantovou agenturou České republiky, Ministerstvem práce a sociálních věcí a Evropským sociálním fondem, dle účelovosti grantu. Řešiteli projektů jsou osobnosti a pracoviště napříč spektrem andragogických odborníků a pracovišť v rámci České republiky, nedá se říci, že některé pracoviště nebylo řešitelem vědeckého grantu, obzvláště proto, že řada pracovišť a odborníků v rámci výzkumných projektů spolupracuje a spíše záleží na konkrétním zaměření pracovníka v rámci andragogické vědy, na kterých projektech participuje.

4.1 Cíl kvalitativního výzkumu

Cílem kvalitativního výzkumu je zjištění skutečnosti, zda realizovaný andragogický výzkum přináší poznatky aplikovatelné do andragogické praxe, ať už jako poznatky obohacující rovinu vzdělávání budoucích andragogů nebo poznatků andragogického vzdělávání široké veřejnosti.

Výzkumný problém

Za výzkumný problém jsem si stanovila zjistit odpověď na otázku, zda andragogický výzkum v České republice přináší poznatky aplikovatelné do praxe?

Dílčí otázky výzkumu:

Jakým způsobem jsou nejčastěji prezentovány dílčí výsledky výzkumu?

Spolupracují česká andragogická akademická pracoviště v rámci projektů, resp. participují odborníci na projektech jiných pracovišť?

Otázky vztahující se k jednotlivým andragogickým osobnostem:

Na jaké andragogické otázky je zaměřen Váš aktuální výzkum?

Jaké konkrétní poznatky Vašeho výzkumu byly aplikovány do praxe?

5 OVĚŘENÍ A REALIZACE VÝZKUMU

Metody získávání dat

Výzkumná data byla získána na základě průzkumu informací poskytovaných jednotlivými andragogickými pracovišti ČR ohledně řešených grantů. Data byla sebrána z internetových zdrojů jednotlivých univerzit, dat Grantové agentury České republiky, Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky.

Odpovědi na otázky týkající se aktuálního zaměření výzkumu oslovených andragogů, byly sebrány na základě emailové komunikace.

Charakteristika výzkumného vzorku

Za výzkumný vzorek byly zvoleny dva výzkumné projekty, které byly realizovány v průběhu let 2004 – 2012 v rámci České republiky na odlišných andragogických pracovištích, a to Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, jako zástupce „státní“ instituce a Katedry andragogiky Univerzity Jana Amose Komenského v Praze, jako „soukromé“ vzdělávací instituce, a to z důvodů možnosti ověření konkrétních přínosů těchto výzkumů pro andragogickou vědu.

Organizace výzkumu

Vybrané dva výzkumné projekty byly podrobeny důkladnému zkoumání, a to po stránce organizace výzkumu, prezentace dílčích výsledků směrem k veřejnosti, laické i akademické, spolupráce s ostatními pracovišti a pracovníky a v neposlední řadě zkoumáním výsledných výstupů projektů.

V rámci tohoto šetření byli obesláni níže uvedení andragogičtí pracovníci se dvěma otázkami vztahujícími se k zaměření jejich výzkumných aktivit na poli andragogiky. Oslovení osobností proběhlo skrze emailovou poštu a odpovědi byly sebrány stejným komunikačním kanálem.

Zkoumaný projekt č. 1:

Výzkumný projekt 1J 017/04-DP2 Ministerstva práce a sociálních věcí ČR

Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje

Doba řešení: 01.07.2004 – 31.12.2008

Řešitelka: prof. PhDr. Milada Rabušicová, PhD., Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Projekt byl zaměřen na vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení. Kladl si za cíl zmapování a analýzu situace v oblasti vzdělávacích potřeb dospělé populace v České republice, a to obecně i diferencovaně v souvislosti s dominantními životními rolemi, a v oblasti vzdělávací nabídky. Situaci v České republice konfrontoval se situací v zemích EU a snažil se přispět k vytváření funkčního systému vzdělávání dospělých jako součásti vzdělávací a sociální politiky státu.

Cíl projektu: Cílem projektu bylo a. zmapování vzdělávacích potřeb dospělé populace v České republice, a to diferencovaným způsobem pro dominantní životní role v jednotlivých fázích životního cyklu. S těmito výsledky následně b. konfrontovat stávající vzdělávací možnosti v rozměrech formálního, neformálního vzdělávání a implicitní možnosti informálního vzdělávání u nás a pojmenovat oblasti, v nichž se vzdělávací nabídka kryje se vzdělávací poptávkou a oblasti, v nichž tomu tak není. Na základě tohoto porovnání a dalších získaných informací týkajících se překážek vzdělávání dospělých c. navrhnout možné přístupy, postupy a řešení, jimiž by bylo možné podporovat větší a smysluplnější zapojení dospělé populace v procesu životního učení, a to v průřezu vzdělávacího systému. Vzešlé návrhy d. zasadit do rámce politiky státu a dalších relevantních subjektů pro vytváření vzdělávací nabídky v zájmu kultivace prostředí pro vzdělávací potřeby dospělé populace. Poznatky e. zhodnotit v souvislosti s poznáním situace v jiných zemích Evropské unie, ve kterých je na formální a neformální vzdělávání dospělých kladen tradičně velký důraz (Dánsko a Skandinávské země, Velká Británie, Německo, Francie)

Klíčová slova projektu: celoživotní učení, vzdělávání dospělých, společnost znalostní, lidské zdroje, formální vzdělávání, neformální vzdělávání.

Realizace projektu: Projekt byl realizován v 5ti fázích, a to od července 2004 do prosince 2008. Každá fáze byla zakončena prezentací výsledků, ať už v odborných časopisech nebo na domácích i zahraničních konferencích. Závěrečným výstupem šetření bylo vydání 3 odborných publikací shrnujících výsledky tohoto šetření. Výstupem tohoto projektu bylo celkem 56 dílčích výsledků, z těchto výsledků uvádím ty nejužejí spojené s andragogickou problematikou:

Články v odborných periodících:

1. *Vzdělávání - jedna z činností dospělých ve volném čase?* Autorky: Knotová Dana a Šimberová Zuzana. Výsledná empirická zjištění vztahující se k neformálnímu vzdělávání dospělých ve volném čase.
2. *Vzdělávání dospělých v předseniorském a seniorském věku, 2006.* Autor: Rabušic Ladislav. Tento článek se zabývá problematikou formálního a neformálního vzdělávání u starší české populace ve věku 50-65 let. Nejprve uvádí, jaká je situace starších českých obyvatel na trhu práce a jaká je jejich vzdělanostní úroveň. Konstatuje, že tato věková skupina bude v období 2020-2035, jak ukazují demografické projekce, početně narůstat a bude tedy důležitým rezervoárem pracovních sil. V současné době je to ale skupina pracovně poněkud přehlížená. Jsou to totiž lidé, kteří jsou dnes na českém trhu práce jen obtížně zaměstnatelní. To je také jedním z důvodů, proč každoročně přibližně jedna třetina z nich odchází do předčasného starobního důchodu. Česká republika tak zatím nenaplnuje cíl EU, aby do roku 2010 byla míra zaměstnanosti pro osoby ve věku 55-64 let 50 % – v ČR to je v současnosti 43 %. Tato věková skupina má také relativně nepříznivou vzdělanostní strukturu, je v ní velký podíl osob s pouhým základním vzděláním nebo s výučním listem a jen malé procento s dekretem o vzdělání vysokoškolském.
3. *Vzdělávací potřeby ve vztahu k účasti na vzdělávání dospělých, 2006.* Autor: Šedřová Klára a Novotný Petr. Článek prezentuje některé výsledky reprezentativního dotazníkového šetření zaměřeného na vzdělávání dospělých. Článek se zabývá především problematikou vzdělávacích potřeb coby stavu jistého vzdělanostního či kompetenčního nedostatku. Řeší otázku, v jaké míře čeští dospělí po ukončení počátečního vzdělávání mají potřebu dále se vzdělávat a v jaké míře ji skutečně realizují.

Dále jsou v textu hledány souvislosti mezi povahou vzdělávacích potřeb a individuálních charakteristik dospělých, kteří do dalšího vzdělávání vstupují, respektive nevstupují. Diskutován je vliv profesního a ekonomického postavení, vzdělání, věku i některých jemnějších subjektivních proměnných, jako jsou budoucí životní plány jednotlivce.

4. *Vzdělávací nabídka pro dospělé v České republice*, 2006. Autor: Zounek Jiří, Knotová Dana, Novotný Petr a Čiháček Vlastimil. Článek přináší výsledky výzkumného šetření vzdělávací nabídky určené pro dospělé v České republice realizovaného v květnu a červnu 2005. Analyzovali jsme nabídku vzdělávání pro dospělé publikovanou různými institucemi, organizacemi a firmami. Výzkumným šetřením jsme chtěli relativně komplexně zmapovat existující vzdělávací nabídku, která je zájemcům k dispozici na webových stránkách, ty jsou v současnosti pro zájemce dominantním zdrojem informací o vzdělávacích příležitostech. Vzdělávací nabídka pro dospělé dostupná na internetu je v České republice poměrně pestrá, ale na straně druhé také značně nepřehledná. To se ukázalo také v průběhu našeho výzkumu, během něhož bylo poměrně obtížné zorientovat se v nabídce nebo zvolit relevantní strategii vyhledávání. V souvislosti s tímto zjištěním se nabízí otázka, jak složité je hledání či jakými cestami se publikovaná nabídka dostává ke klientům. Zajímavým řešením jsou v tomto směru databáze sdružující nabídku více poskytovatelů.

Články ve sborníku:

5. *Vzdělání jako výraz jistoty v zaměstnání*, 2006. Autor: Hloušková Lenka. Článek ve sborníku *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu* příspěvek vychází z dat získaných dotazníkovým šetřením reprezentativního vzorku dospělé populace v ČR a snaží se najít odpověď na otázku, jestli a případně v čem se liší v účasti na vzdělávání a jejich výsledcích jednotlivé skupiny dospělých. V příspěvku jsou srovnávány tři skupiny dospělých (ti, kteří se cítí hodně ohroženi nezaměstnaností, ti, kteří se cítí ohroženi nezaměstnaností středně, a ti, kteří pocítují velmi nízké riziko nezaměstnanosti).

6. *Volný čas dospělých v kontextu celoživotního učení*, 2006. Autor: Knotová Dana. Článek ve sborníku *Výchova a volný čas* o pojetí neformálního vzdělávání dospělých ve volném čase.
7. *Rodinné vzdělávání jako součást celoživotního učení*, 2006. Autor: Šedřová Klára. Článek se na základě výsledků reprezentativního dotazníkového šetření zabývá otázkou, do jaké míry čeští dospělí participují na rodinném vzdělávání, tedy vzdělávacích aktivitách směřujících k posílení kvality rodinného života.
8. *Občanské vzdělávání dospělých v České republice (kontext, účast, nabídka a účastníci)*, 2006. Autor: Hloušková Lenka a Pol Milan. Článek v odborném periodiku *Studia Paedagogica*, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Text je zaměřen na občanské vzdělávání dospělých v neformálním sektoru vzdělávání v České republice. Autoři nejprve ukazují na vztah občanského vzdělávání a celoživotního učení a především s oporou o mezinárodní a národní strategické dokumenty prezentují občanské vzdělávání dospělých jako jeden z prostředků naplňování ideálu aktivního občanství. Poté se věnují těm datům z reprezentativního dotazníkového šetření výzkumu *Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu*: priority, příležitosti a možnosti rozvoje, která se týkají účasti dospělých na aktivitách občanského vzdělávání, existující nabídky v této oblasti, a charakteristik účastníků občanského vzdělávání, jež srovnávají s některými charakteristikami ostatních respondentů výzkumu. Ukazuje se, že účast dospělých na aktivitách občanského vzdělávání je v českém prostředí velmi nízká, existující nabídka je někdy obtížně specifikovatelná.
9. *Neformální zájmové vzdělávání dospělých ve volném čase*, 2006. Autor: Knotová Dana. Článek ve sborníku *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada pedagogická (U)* Text prezentuje výsledky výzkumného šetření zaměřeného na zájmové vzdělávání dospělých
10. *Místo vzdělávání dospělých v konceptu celoživotního učení*, 2006. Autor: Rabušicová Milada. Článek v odborném periodiku *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U11 Smyslem tohoto příspěvku je vytvořit teoretický rámec pro uvažování o místě vzdělávání a učení dospělých v rámci celoži-

votního učení. K tomu účelu autorka volí dva úhly pohledu. Jednak pohled „zvenčí“, tedy diskusi o sociálních a ekonomických souvislostech vzdělávání dospělých v současných podmínkách společnosti vědění a učící se společnosti, jednak pohled „zevnitř“, tedy výklad o potřebě a motivaci dospělého člověka učit se po celý život. Otázkou je, jak taková potřeba a motivace vzniká, čím je vyvolána a kterých oblastí se týká. Autorka se věnuje se také problémům spojeným s realizací vzdělávání dospělých a cestu k jeho dalšímu rozvoji ve všech podobách a formách vidí ve východiscích a principech celoživotního učení. Článek uvozuje (předznamenává) jednotlivé příspěvky, které tvoří jádro sborníku a jsou věnovány konkrétním oblastem vzdělávání dospělých, jako je profesní vzdělávání, rodinné vzdělávání, vzdělávání ve volném čase, občanské vzdělávání, vzdělávání v předseniorském a seniorském věku apod.

11. *Lidské zdroje, celoživotní učení a vzdělávání v pracovním a profesním kontextu*, 2006. Autor: Novotný Petr. Výsledek publikován v odborném periodiku Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Výzkumy vážící se k otázkám vzdělávání dospělých v České republice v poslední době ukazují, že pracovní a profesní kontext je rozhodující determinantou motivace a participace na vzdělávání. Text tyto kontextuální proměnné rekapituluje a pojmenovává sílu jejich vlivu na participaci dospělých na vzdělávání obecně na příkladu neformálního vzdělávání, a také ukazuje, jak se tyto vlivy mohou lišit u specifických skupin dospělých určených vzděláním, profesním zařazením, sektorem působení apod.

Odborné publikace:

12. *Pedagogické dimenze volného času*, autorka Knotová Dana, 2011. Kniha pojednává o volném čase, možnostech výchovy ve volném čase a přináší výsledky dvou empirických šetření. Knotová Dana
13. *Učení pro pracoviště. Prostor pro uplatnění konceptu workplace learning v českém prostředí*, autor Novotný Petr, 2009. Kniha předkládá čtenáři teoretickou i empirickou analýzu k tématu workplace learning (učení pro pracoviště). Text se odvíjí od dvou, v principu jednoduchých, tezí: První teze říká, že pracoviště je učebním prostředím a místem, které zpravidla spoludefinuje komunitu, v níž probíhá učení. A

přestože je učení až na výjimky pouze vedlejším procesem na pracovišti, je bytostně spojeno s výkonem práce coby procesem primárním, a s mnoha aspekty fungování pracoviště jako součásti organizace, např. s úsilím o efektivitu práce a s inovačními procesy. Druhá teze doplňuje první a zní: učení pro pracoviště se neodehrává pouze na pracovišti, může se odehrávat i mimo ně (např. ve vzdělávacích institucích) případně v prostorách "mezi" pracovištěm a vnějším světem (např. v rámci sociálních kontaktů příslušníků pracoviště mimo pracoviště samotné).

14. Učíme se po celý život? *O vzdělávání dospělých v České republice*, autoři Rabušicová Milada a Rabušic Ladislav, 2008. Publikace přináší poměrně detailní vhled do problematiky vzdělávání dospělých v České republice. Kniha je rozdělena do dvou částí. Kapitoly v její první části přinášejí základní fakta o vzdělávání dospělých a těžiště tvoří deskripce empirických fakt organizovaných kolem triády forem učení/vzdělávání, které jsou chápány jako základ celoživotního učení člověka. Druhou část publikace tvoří kapitoly analyzující jednotlivé oblasti vzdělávání dospělých. Poslední kapitola knihy se věnuje poradenství pro vzdělávání dospělých v celoživotním učení a tomu, jak a zda vůbec si lidé v této oblasti nechávají poradit. Smyslem této publikace je podívat se v detailu na základní údaje o zapojení dospělých do různých forem vzdělávání a učení. Jinými slovy, konfrontovat teoretické a politické předpoklady o celoživotním učení s fakty, které jsme o vzdělávání dospělých v České republice získali v průběhu našeho výzkumného projektu.

Zkoumaný projekt č. 2:

Výzkumný projekt GA406/09/1950 vypsaný Grantovou agenturou České republiky

Andragogický model učení a vzdělávání dospělých založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí

Doba řešení: 01.01.2009 – 31.12.2011

Řešitel: PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., Univerzita Jana Amose Komenského Praha s.r.o.

Projekt byl zaměřen na rozpracování teoretických východisek vzdělávání dospělých a obecného cíle vzdělávání směřujícího k vytváření klíčových kompetencí; vytvoření andra-

gogického modelu učení a vzdělávání dospělých založeném na získávání a rozvoji klíčových kompetencí; návrh možností uplatnění andragogického přístupu.

Cíl projektu: Popsat, identifikovat a navrhnout model učení a vzdělávání dospělých (založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí) v kontextu sjednocující se Evropy. Nalezení systémových (koncepčních, didaktických, metodických a organizačních) nástrojů vedoucích k vytvoření nového modelu vzdělávání dospělých, který bude plně kompatibilní s výstupy z učení (primární, sekundární a terciární vzdělávání) a uplatnitelný v zaměstnání (profesní kompetence, kompetenční modely, řízení lidských zdrojů podle kompetencí). Vytvoření a ověření edukační evaluace andragogického modelu učení a vzdělávání dospělých založeném na získávání a rozvoji klíčových kompetencí v celoživotním systému vzdělávání.

Klíčová slova projektu: celoživotní učení, kompetence, kvalifikace, získávání a rozvoj klíčových kompetencí, další vzdělávání.

Realizace projektu: Projekt byl realizován ve třech fázích, a to od ledna 2009 do prosince 2011. Jednotlivé fáze realizace výzkumu byly zakončeny prezentací zjištěných výsledků publikováním v odborném periodiku, sborníku a odborných knihách. Výsledkem šetření bylo vydání 3 samostatných odborných publikací a příspěvek do odborné knihy.

Odborné publikace:

1. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*, autoři Veteška Jaroslav a kolektiv, 2011. Publikace se zabývá analýzou sociálních a ekonomických aspektů, které determinují české a evropské vzdělávání dospělých. Dále přináší kritický rozbor kulturně-antropologických a edukačních teorií ve vztahu k možnostem rozvoje moderních forem a metod vzdělávání dospělých. Některé kapitoly se věnují andragogickému myšlení a jeho vlivu na rozvoj osobnosti člověka v postmoderní globalizované společnosti. Klíčovým tématem je další vzdělávání ovlivněné konceptem celoživotního učení.
2. *Teorie a praxe kompetenčního přístupu ke vzdělávání*, autor Veteška Jaroslav a kolektiv, 2011. Předložená vědecká monografie předních českých a slovenských odborníků na problematiku vzdělávání se zabývá kompetenčním přístupem a jeho proměnami v kontextu celoživotního učení. V publikaci prezentovaný a kritice po-

drobený kompetenční přístup se uplatňuje jako prostředek i nástroj celoživotního vzdělávání a učení dětí, dospívajících i dospělých. V jednotlivých kapitolách zkoumá teoretickou a historickou genezi a praktické možnosti uplatnění kompetenčního paradigmatu ve vzdělávání a rozvoji lidí. První část knihy nabízí pohled na filozofické, historické, psychologické a ekonomické aspekty získávání a rozvíjení kompetencí, a to především z hlediska sociálních věd. Na teoretická a metodologická východiska navazují ve druhé části práce vybrané aplikační modely.

3. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*, autor Veteška Jaroslav, 2010. Vědecká monografie konceptualizuje a operacionalizuje pojmy z oblasti celoživotního učení, zejména z oblasti dalšího vzdělávání. Popisuje a analyzuje kompetenční přístup ke vzdělávání. Na základě dosažených empirických (výzkumných) dat dává do širších sociálních a ekonomických souvislostí vzdělávání a rozvoj dospělých založený na získávání a rozvíjení (klíčových) kompetencí. Dále pak sleduje proměny kurikula v počátečním a dalším vzdělávání.

Kapitoly v knize *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*:

1. *Edukační kompetence akademických pracovníků pro distanční vzdělávání*, autor Zlámalová Helena, 2009. Příspěvek komentuje stav aplikace distančního vzdělávání na vysokých školách v ČR, popisuje přednosti a rizika této formy vzdělávání a její potenciál pro oblast činnosti vysoké školy. Soustřeďuje se zejména na oblast tzv. celoživotního vzdělávání respektive na specifika vzdělávacích aktivit pro dospělé, ekonomicky aktivní jedince. Analyzuje úlohu pedagoga při distančním vzdělávání a s tím spojené edukační kompetence akademických pracovníků
2. *Klíčové pojmy v konceptu celoživotního učení*, autoři Veteška Jaroslav a Beneš Milan, 2009. Kapitola se zabývá vývojem a vztahem klíčových pojmů v oblasti celoživotního učení a vzdělávání v evropském prostoru. Důraz je kladen na vymezení pojmů z teorie a praxe vzdělávání dospělých a andragogiky v kontextu učící se organizace a znalostní společnosti. Pozornost je věnována rozvoji vzdělávání dospělých a novému paradigmatu založeném na kompetenčním přístupu.
3. *Kvalifikace a kompetence v kontextu hospodářských a sociálních změn*, autor Veteška Jaroslav, 2009. Kapitola se zabývá pojetím a významem konceptu celoživot-

ního učení založeného na osvojování (získávání) a rozvoji kompetencí, který se prosazuje jako určující trend české kurikulární reformy a jako významný mezník řízení a rozvoje lidských zdrojů v České republice. Dále je věnován prostor výzkumu požadavků trhu práce v oblasti kompetencí a možnostem uplatnění jedince v profesním životě v globalizované společnosti.

4. *Metodologický přístup ke studiu kompetencí*, autor Veteška Jaroslav, 2009. Kapitola uvádí definici kompetencí z hlediska jejich vývoje a psychologického významu. Autoři prezentují přehled několika pohledů a definic kompetencí a nabízejí jejich vlastní definici včetně její analýzy. Přínosem jsou metodologické zdroje a přístupy, vedoucí ke koncepční analýze klíčových kompetencí. Po výkladu možnosti identifikace kompetencí následuje stať o jejich taxonomii, přičemž sociální kompetence jsou analyzovány podrobněji. Kapitola je zakončena pojednáním o diagnostice kompetencí.
5. *Možnosti uplatnění sociální andragogiky v oblasti péče o osoby s duševním onemocněním*, autor Demjanenko Milan, 2009. Stěžejní část je věnována rehabilitaci, resocializaci a reedukaci schizofrenních pacientů, programům usnadňujícím přechod z nemocniční péče do domácího prostředí a možnostem jejich zaměstnávání.
6. *Psychologické aspekty učení*, autor Vacínová Marie, 2009. Učení je předmětem zájmu psychologie, pedagogiky, andragogiky, ale také biologie a dalších přírodních věd. V odborné literatuře se proto setkáme s celou řadou teorií a definic učení, užších i širších, podle toho jakému účelu slouží a k jakému oboru lidského vědění se vztahují. Z pohledu obecné psychologie má pojem učení velmi široký význam a vztahuje se na širokou třídu jevů. Učením se nazývají procesy získávání zkušeností obecně a jejich uplatňování v nových situacích. Je chápáno jako proces nepřetržité organizace chování a prožívání na základě osvojené zkušenosti.
7. *Specifika dospělých*, autor Vacínová Marie, 2009. Období dospělých se ve společenských vědách až do počátku 20. století zkoumalo pouze okrajově. Do té doby bylo předmětem výzkumu především mládí a stáří (případně se studovaly tělesné a psychické znaky stárnutí, především pokles výkonnosti). Dospělost se brala jako

věkové období mezi nimi. Vycházelo se z názoru, že vývoj psychiky, a tím i učení, je ukončen s dosažením biologické dospělosti.

8. *Technika mentálního mapování v andragogické teorii*, autor Vacínová Tereza, 2009. Článek se zabývá problematikou využití techniky mentálního mapování, nástrojem, který je v praxi často využíván k rozvoji kreativního myšlení a řešení problémů. Studie vychází ze zkušeností, že mentální mapování lze s úspěchem využít v andragogické praxi při vzdělávání a učení dospělých. Charakterizuje principy mentálních map, shrnuje přednosti a výhody využití pro dospělé studenty i vzdělavatele. Ukazuje na význam vizualizace a nenásilného propojení nepříbuzných jevů zkoumající danou oblast z mnoha úhlů pohledu. V jednotlivých bodech seznamuje s postupem tvorby mentální mapy. Nabízí náměty pro tvorbu myšlenkových map prostřednictvím počítačových programů.

6 ZHODNOCENÍ VÝZKUMU A JEHO VÝSLEDKY

6.1 Výsledky výzkumu

Kvalitativní výzkum probíhal formou studia dokumentů týkajících se dvou vybraných výzkumných projektů, realizovanými na území České republiky, a to akademickým pracovištěm Masarykovy univerzity v Brně – projekt *Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje* a pracovištěm Univerzity Jana Amose Komenského v Praze – projekt *Andragogický model učení a vzdělávání dospělých založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí*. V rámci zkoumání dokumentů jsem se zaměřila na zodpovězení stanovených otázek výzkumu.

Na základě provedených šetření konstatuji, že zkoumané výzkumné projekty přinesli tyto závěry k položeným otázkám.

Hlavní otázka:

Přináší andragogický výzkum v České republice poznatky aplikovatelné do praxe?

Odpovědět jednoznačně na tuto otázku se v rámci analýzy dvou zkoumaných projektů nepodařilo. Oba dva projekty přinesly řadu významných poznatků, které mohou nalézt využití v andragogické praxi, ovšem v krátkodobém horizontu nelze tuto otázku zcela konkrétně zodpovědět, a to z důvodu potřeby časového odstupu pro takovéto zhodnocení. Řada podprojektů se zabývala tematikou inovací v pohledu na problematiku vzdělávání dospělých a hledala možná další východiska pro tento obor. Nejpřínosnějším nástrojem pro aplikaci do praxe jsou tedy dílčí závěry výzkumu a celkové shrnutí tematického rámce výzkumu ve vydaných publikacích, které jsou významným nosičem výsledků zkoumané problematiky pro odbornou i laickou veřejnost s patřičným komentářem a rozбором problematiky, ze kterých lze prakticky čerpat pro aktuální koncepty pojetí vzdělávání. Jednotlivé publikace vzešlé z výzkumných projektů jsou svým zaměřením ojedinělé, jako např. publikace *Učení pro pracoviště. Prostor pro uplatnění konceptu workplace learning v českém prostředí*, která přináší ucelený pohled na danou problematiku a je významným přínosem pro oblast vzdělávání dospělých. Lze tedy říci, že výstupů aplikovatelných do praxe je z výzkumných projektů celá řada, avšak jejich aplikace do praxe není vždy podmínkou,

protože některé výstupy obohacují andragogickou vědu pouze v rovině teoretické a nikoliv praktické.

Dílčí otázka č.1: Jakým způsobem jsou nejčastěji prezentovány dílčí výsledky výzkumu?

Studiem dílčích výstupů obou projektů jsem zjistila, že dílčí výsledky jsou prezentovány po ukončení sběru dat a jejich vyhodnocení nejčastěji v odborných periodících, a to formou odborných článků, kde se s nimi může seznámit laická i odborná veřejnost. Zároveň jsou prezentovány v rámci konaných vědeckých symposií a konferencí. Prezentace dílčích výsledků výzkumů mají za cíl seznamovat, jak s průběhem plnění vlastního plánu realizace výzkumu, tak s ověřenými poznatky výzkumu, které mohou být promítnuty do aktuálního vzdělávacího přístupu, a to ještě před zakončením a zhodnocením uceleného rámce výzkumu, což u projektů víceletých přináší bližší kontakt nových poznatků s praxí.

Dílčí otázka č.2: Spolupracují česká andragogická akademická pracoviště v rámci projektů, resp. participují odborníci na projektech jiných pracovišť?

Projekt č. 1 – v rámci tohoto projektu spolupracovalo řešitelské pracoviště s pracovištěm Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, a to vzájemnou spoluprací na řešení dílčích projektů, kdy jednotlivý pracovníci řešili tematické okruhy dle své profesní odbornosti a zaměření.

Projekt č. 2 – tento projekt byl výhradně řešen pracovištěm Univerzity Jana Amose Komenského Praha. Jednotlivé tematické okruhy byly řešeny výhradně pracovníky univerzity, dle svého odborného zaměření.

V rámci tohoto zjištění se tedy nedá jednoznačně zodpovědět položená otázka, zda pracoviště vzájemně participují či nikoliv. Vzájemná participace pracovníků na projektech je dána zaměřením projektu a profesními profily zúčastněných osobností.

6.2 Odpovědi andragogických osobností

V rámci výzkumné části práce byly osloveny jednotlivé osobnosti jmenované v teoretické části práce v části 3.2, se dvěma otázkami vztahujícími se k jejich aktuálnímu andragogickému výzkumu a předpokládanému výstupu výzkumu pro praxi. Osobnosti byly osloveny emailem s otázkami:

1. Na jaké andragogické otázky je zaměřen Váš aktuální výzkum?
2. Jaké konkrétní poznatky Vašeho výzkumu byly aplikovány do praxe?

a byla ponechána zcela na rozhodnutí osloveného. Jednotlivé osobnosti nebyly „urgovány“ s žádostí o odpověď. Odpovědi osobností jsou řazeny abecedně dle příjmení.

Doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

1. „Můj aktuální výzkum je zaměřen na využití filozofie jako terapeutického způsobu ovlivňování hodnotového systému dospělých, jejich smyslu života. Je to způsob "péče o duši", který prosazoval český filozof Jan Patočka. Druhým tématem zkoumání je otázka celoživotního vzdělávání dospělých, hlavně učitelů a vychovatelů a romských pedagogických asistentů v oblasti osvojování kultury romské a jiných národnostních menšin a využití těchto poznatků v multikulturní edukaci.“
2. „Do praxe předpokládám budou aplikovány teoretické poznatky o filozofii jako terapii pro dospělé prostřednictvím práce studentů andragogiky ve Zlíně a v Olomouci v jejich praktickém životním zaměření při práci s dospělými, se seniory a dalšími cílovými skupinami v andragogice.“ (email ze dne 25.03.2014)

Mgr. Hana Bartoňková, PhD. se s ohledem na rodičovskou dovolenou, aktuálně výzkumem nezabývá. (email ze dne 27.03.2014)

Doc. Dr. Milan Beneš

1. „V současnosti se zaměřuji především na teorie andragogiky a dějiny andragogiky.“

2. „Aplikace do praxe proto není prioritou.“ (email ze dne 29.03.2014)

Prof. PhDr. Dušan Šimek

1. „Vzdělávání seniorů, spiritualita ve vzdělávání, migrace a integrace, zájmové vzdělávání, poradenství a metodologické aspekty integrální andragogiky.“
2. „Rozhodně nejzřetelněji ve vzdělávání seniorů (rozvoj Univerzity třetího věku) a v zájmovém vzdělávání (úspěšný projekt Pampédie – zájmové vzdělávání občanů Olomoucka). Vzniklo poradenské centrum ochrany spotřebitelů. Spiritualita a metodologie jsou záležitosti akademické a bezprostřední aplikaci do praxe nepředpokládají, projekty k problémům migrantů se realizuje ve spolupráci s Olomouckým krajem.“ (email ze dne 30.03.2014)

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce byla *Andragogika* a její představení jako vědního a studijního oboru v rámci České republiky. Práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části byla věnována pozornost pojmu *andragogika* a jeho vymezení v rámci statusu vědní disciplíny o vzdělávání dospělých, jako fenoménu dnešní doby, a andragogice jako dynamicky se rozvíjejícímu studijnímu oboru na českých univerzitách, s cílem přinést ucelený aktuální přehled o studijních možnostech a nabídce tohoto oboru na české akademické půdě. Zároveň byla také věnována pozornost významným andragogickým osobnostem, působících na těchto akademických pracovištích, s cílem přinést jejich ucelený přehled a přehled o jejich vědecké činnosti a profesním zaměření.

V praktické části práce jsme se zabývali otázkou, zda-li realizovaný andragogický výzkum přináší poznatky aplikovatelné do praxe. Jakým způsobem jsou výsledky prezentovány a publikovány široké i akademické veřejnosti a také přehled o aktuálním zaměření andragogického výzkumu uvedených osobností s jejich předpoklady o přínosu tohoto výzkumu pro praxi.

Přínos andragogického výzkumu pro praxi je významný, a to nejen s ohledem na rozsah realizovaných projektů a jejich publikovaných výstupů, které jsou i v dílčích částech prezentovány z důvodů jejich aktuální aplikace do realizované praxe, ale i z důvodů stále rostoucí poptávky po dalším vzdělávání, které s ohledem na aktuální společenské změny musí pružně reagovat na potřeby vzdělávání a efektivně nové poznatky zapracovávat, aby nedocházelo k „mezeře“ na trhu vzdělávání, a to právě s ohledem na neaplikované nové poznatky a trendy, které reflektují požadavky jak z národního, tak i evropského hlediska. Potřeba poznatků aplikovatelných do praxe přímo odráží změny ve společnosti, které výzkumy svým způsobem reflektují a celkem efektivně na ně poukazují, což pro praxi přináší možnost aktuální problematiku pojmenovat a pružně ji zapracovat do aktuální praxe, což nemálo přispívá k rozšiřování erudice zainteresovaných odborníků a jejich efektivnější práci v oboru. Výstupy výzkumných projektů v neposlední řadě přináší rozšíření portfolia publikací, tematicky zaměřených na jednotlivé aspekty a otázky vzdělávání dospělých a přináší tak ověřené poznatky dostupné nejen odborné, ale i laické veřejnosti se zájmem o fenomén vzdělávání dospělých, což dokazuje i aktuální zaměření andragogického výzkumu

oslovených odborníků, kteří svůj výzkum směřují nikoliv jen na otázky týkající se čistě vzdělávání, ale rozšiřují jej i o další roviny osobnostní existence.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. 2012. Praha: Hnutí R v nakl. Radix, [xxiv] s. obr. příl. ISBN 978-80-86798-07-3.
- BARTOŇKOVÁ, Hana a ŠIMEK, Dušan. *Andragogika: studijní texty pro distanční studium*. 2002. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-244-0394-3.
- BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky 1*. 2006. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-244-1355-8.
- BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky 2*. 2006. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-244-1356-6.
- BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2008. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2580-2.
- BENEŠ, Milan. *Andragogika: filozofie - věda*. 2001. Praha: Eurolex Bohemia, ISBN 80-86432-03-3.
- BENEŠ, Milan. *Úvod do andragogiky*. 1997. Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-381-4.
- KALNICKÝ, Juraj. *Systémová andragogika*. 2007. Vyd. 2., dopl. V Ostravě: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, ISBN 978-80-7368-489-1.
- MALACH, Josef. *Kapitoly z andragogiky*. 2002. Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 80-7042-245-9.
- MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. 2004. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, ISBN 80-7357-045-9.
- PALÁN, Zdeněk. *Lidské zdroje: výkladový slovník: výchova, vzdělávání, péče, řízení*. 2002. Praha: Academia, ISBN 80-200-0950-7.
- PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. 2008. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, ISBN 978-80-86723-58-7.
- PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2012. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-3960-1.
- PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 1998. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, ISBN 80-7178-252-1.

- PRŮCHA, Jan. Česká andragogika na vzestupu. *Pedagogická orientace* [online], 2010, roč. 20, č. 4 [cit. 2014 - 04 - 10]. Dostupné z http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2010/PedOr_10_4_CeskaAndragogika_Prucha.pdf
- PRUSÁKOVÁ, Viera. *Základy andragogiky*. 2005. Bratislava: Gerlach Print, ISBN 80-89142-05-2.
- RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 2008. Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-4779-2.
- RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. *O mezigeneračním učení*. 2011. Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-5750-0.
- ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 2009. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-551-6.
- VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. 2011. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, ISBN 978-80-7452-012-9.
- VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. 2010. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, ISBN 978-80-86723-98-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Katedra andragogiky a personálního řízení. *Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [online]. 2011 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://andragogika.ff.cuni.cz>
2. Katedra andragogiky. *Univerzita Jana Amose Komenského v Praze* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.ujak.cz/katedry/katedra-andragogiky/>
3. *Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty UP* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.ksoc.upol.cz>
4. Ústav pedagogických věd. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně Fakulta humanitních studií* [online]. © 2000-2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/fhs/struktura/o-ustavu-2>
5. *Katedra pedagogiky a andragogiky PdF OU* [online]. © 2006-2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://pdf.osu.cz/kpd/>
6. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity Ústav pedagogických věd* [online]. 2009 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/wupv/home/studium/obory/magisterske/andragogika/>
7. Katedra andragogiky. *Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Pedagogická fakulta* [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-andragogiky/historia-katedry/>
8. *Akademické centrum osobnostního rozvoje* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.acor.cz/>
9. GA406/09/1950 – Andragogický model učení a vzdělávání dospělých založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí. *Informační systém výzkumu, experimentálního vývoje a inovací* [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.isvav.cz/projectDetail.do?rowId=GA406%2F09%2F1950>
10. *Grantová agentura České republiky* [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.gacr.cz>

11. Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje. *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3909/Proj_017.pdf
12. *Jaroslav Balvín* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.jaroslavbalvin.eu>
13. *Jaroslav Mužik* [online]. 2011 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.jaroslavmuzik.cz>
14. *Akademické centrum osobnostního rozvoje* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.acor.cz/>
15. Online katalog. *Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://aleph2.svkhk.cz/F/GRRQIAYUG3I9H2MV7IILEN2M4C1HKD65SY1LYFJ2Y3PGVR2IKL-23662?func=find-b-0>
16. *Business Institut* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.businessinstitut.cz/lektori/phdr.-renata-kocianova-ph.d>
17. *LIGS University* [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.ligsuniversity.cz/doc-phdr-jaroslav-veteska-ph-d>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SR Slovenská republika

ČR Česká republika

ACOR Akademické centrum osobnostního rozvoje

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky